

KALENDERİ, ALEVİ, BEKTAŞI KÜLTÜNDE ÖNEMLİ BİR KİMLİK: ŞÜCAEDDİN VELİ (SULTAN VARLIĞI)

Yağmur SAY

Şücaeddin Veli (Sultan Varlığı) Kimliği ve Kültü

Kaynaklarda Şücaeddin hakkında verilen bilgilerin yetersiz olmasının yanında, yine bu kaynaklar birçok açıdan birbirlerini doğrulamamaktadır. Bu kaynakların en eskilerinden olan Şakâyık-ı Nu'mâniye¹ de, Şücaeddîn-i Karamânî adında bir şahıstan bahsedilmektedir. Şakâyık'ın verdiği bilgiye göre Şücaüddin-i Karamanî, Şeyh Hâmid-i Kayserî ile irtibatı olup, Sultan II. Murad'ın hayatını kurtardığı için, II. Murad tarafından Edirne'de Debbağlar mahallesi'nde adına bir mescid ve zaviye inşa ettirilmiş, öldükten sonra da aynı yere defnolunmuş bir kişidir.²

Lâtîfî, Şücaeddin-i Karamanî'nin yaşamı hakkında kısmen Şakâyık'taki bilgiyi tekrarladıktan sonra, hiç bir temele dayanmaksızın adı geçen mescidin Eskişehir'den oniki saat ileride ufak bir karyede olduğunu kaydedip, bu bilgiye, Şücaeddin'in II.Mehmed'in ilk zamanlarında öldüğünü de ilave etmiştir. Lâtîfî'nin, Kemal Ümmî'nin hayatından bahsederken: "Bu hikâyet dedelerden mesmu'dur ki, mezkur Kemal Ümmî, Nesimî ile Sultan Şüca' tekyesine varıp, Baba Sultan'ın fuzulî bir koçunu kurban etmişler. Baba Sultan dahi bunların bu fi'ilinden münfail olup ve cemaline celâl ârız olup, remz ile, tuhfe yüzünden Nesimî'nin önünde bir destere ve mezbûrun önünde bir kemed-i miyan-bend koyup, dâr-ı fenâdan tarık-i intikallerine işaret etmiştir"³ tarzındaki ifadesi, elimizde bulunan vilâyetnâme ile kısmen uyuşmaktadır⁴ Vilâyetnâme-i Sultan Şücaüddîn'de: "...Seyyid Nesimî ve Kemal ol koçu, Sultan'ın makamında buldular; eyittiler: Bu koç ne koçtur dediler. Dervişler dahi

¹ Taşköprülüzade Ahmed, *Eş-Şakâyık-ı Nu'mâniye fi Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Mecdî Efendi Tercümesi, İst.1314, s. 94 vd.

² Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, c. III, s. 136.

³ Lâtîfî, *Tezkire*, İstanbul 1334, s. 286.

⁴ Orhan F. Köprülü, "Velâyetnâme-i Sultan Şücaeddin", *TM*, XVII'den aynı basım, Ed. Fak. Basımevi, İst. 1972, s. 178.

Sultanımız'ındır, dediler. Seyyid Nesimî dahi eyitti: Sultan koçu neyler dedi.... Bu koçu ana put olmuş, boğazlan koçu, anı bundan kurtaralım dedi. Kaygusuz Baba eyitti: Gelin, er nazarında küstahlık etmeyelim! Sultan Kemal ve Seyyid Nesimî Baba, Kaygusuz'un sözüne amel etmeyüp, koçu boğazladılar. Kemal koçu astı; Seyyid Nesimî derisin soydu. Koçu kazana durukodular. Ne kadar ki cehdetteler, kaynadamadılar. Ol dem Sultan uryan olmuş nemedin dayagının üzerine artmış çıka geldi. Pes Sultan'ı göricek bunların nutkı bağlandı.»⁵ denilmektedir.

Hüseyin Hüsameddin'in (Mübarizüddin Halife Alp) başlığı altında, "...Birinci Kılıç Arslan'ın damadı olan Güdül Bey'in ahfadından Şücaüddin Kul Beğ b. Türkmüşah'ın oğlu olup, 619 yılında Amasya valisi olmuştur"⁶ şeklindeki ifadesini yanlış anlayan Şükrü Baba⁷, bu kişinin Mübarizüddin Halife Alp değil, Şücaüddin olduğunu zannederek, onu, Seyitgazi'de türbesi olan Şücaüddin ile aynı kişi gibi göstermiştir.

Bir başka Şücaeddin bilgisi ise O'nu Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerine götürür⁸; "Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde sadrazam Yusuf Kamil Paşa'nın zevcesi Zeynep Hanım, ikrarbend olmak için Pir Mehmed Dede ile Şücaeddin Dede'yi İstanbul'a çağırır. Dedeleri konağında aylarca misafir eder. İsmi bilinmeyen genç birisi dedelere yalvararak divan katipliği görevinden ayrılır ve dedelerle birlikte Sultan Battal Gazi tekkesine gelir. Dedelerin eteklerine sarılarak göz yaşları akıtarak el aman mürüvvet erenler, beni mahrum bırakmayın, gerçekler yoluna alın diye yalvarır. Kendisini türbeye mürid olarak kabul ettirir. Bu kişinin adına o günden beri Genç Abdal denmektedir".

Bu göstergeler ışığında birbiri içine geçmiş birkaç Şücaüddin söz konusudur. Kaynaklar, bu konuda doğru ve ayrıntılı bilgi vermemenin yanında menkıbelerin de etkisiyle velî ve bir ermiş haline gelen Şücaüddin kimliği ile adeta birbirine karıştırılmış, birbiri içine sokulmuş, kimi yerde tek, kimi yerde de birkaç Şücaüddin görüntüsü yaratılmıştır. Buna örnek olması açısından Şücaüddin Külliyesi dedelerinden Nevzat Dede'nin bir açıklaması ilginçtir. Burada da kaynaklar gösterilmekle birlikte XV. yüzyılda yaşamış Şücaüddin XIII. yüzyıla kadar götürülmektedir. Buna göre; Sultan Şücaüddin, Baba İlyas ile aynı kişi gibi gösterilmek istenmektedir. Nevzat Dede'nin açıklamasında Nevzat Dede bu verileri Enver Behnan Şapolyo'nun Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi isimli kitabına dayandırmakta, ancak

⁵ O. Köprülü, A.g.e., s.177.

⁶ Hüseyin Hüsameddin, **Amasya Tarihi**, İstanbul 1329, C.II, s.354; O. Köprülü, A.g.e., s. 178.

⁷ Şükrü Baba, **Divan-ı Şeyh İlhamî ve Seyyid Battal Gazi**, İstanbul 1334, s. 10 v.d.

⁸ Mustafa Karatürk, **İki Cihan Hazinedarı Seyyid Veli Baba Sultan ve Türbesi**, Ank.1996, s.64.

Seyitgazi yöresinde külliyesi bulunan Şücaüddin ile açıklamasını verdiği Şücaüddin Ebu'l-Bekâ Baba İlyas ile aynı kişi olmadığını belirtmemektedir. Burada daha çok menkıbevi bir yaklaşım izlenmekte ve Şücaüddin kültüne inanan insanların düşünceleri bu eser kaynak gösterilerek adeta bir don değiştirme gibi bir izlenim yaratılmak istenmektedir. Nevzat Dede Şücaüddin'in 160 yaşında öldüğü bilgisini bu açıklamasında vererek bu kimliğin erenliğini, velîliğini ve bu kaynağın adeta doğruluğunu ispata çalışır. Şapolyo'daki kaydın hiçbir maddi delili yoktur⁹.

Şeyh Şüca Menkıbesinde anlatılanlara göre Bursa, Kütahya, Manisa dolaylarındaki zaviyelerde yaşayan şeyhlerin onunla çok saygılı bir ilişkisi vardır. Buralar eski Germiyan Oğulları ve Saruhan Oğulları'nın bulunduğu yerler olup, Babai ayaklanmasının arkasından gizlenmek için denetimin daha az olduğu bu bölgelere yerleşmişlerdi. Şeyh Şüca'nın Abdal Hakkı, Abdal mecnun, Abdal Yakup ve Abdal Mehmet gibi¹⁰ muhtemelen Babailerin yaşayan Şeyhleri ile ilişkisi vardı. Şeyh Şüca'nın yörede yaşayanlar dışında daha sonra Balkanlardaki bir çok faaliyetleri bilinen Otman Baba gibi derviş ve şeyhlerle de ilişkisi vardı. Otman Baba'nın Balkanlara gitmeden buralarda dolaştığı ve Şeyh Şüca'yı pir olarak kabul ettiği menkıbesinde anlatılmaktadır.

Ö.L. Barkan'ın yayınladığı belgeler arasında Şeyh Şüca'nın adı Kanuni dönemi öncesi bir çok vergi kaydında da bulunmaktadır. Şüca Baba'nın dervişleri Saruhan ilinin Balabud ilçesinde bir yeri vakıf olarak alıp buraya zaviye yapmışlardı. Burası daha sonra Hacı Piri'nin elinde idi. Yine Saruhan da Akkaya adlı yerde Fatih Sultan Mehmet zamanından bir belgede Şüca Abdal ve arkadaşlarının Derviş Sinan, Derviş İsmail, Derviş Mustafa, Ali Küçük ve Kaygusuz'la beraber dağ içinde bir yeri temizleyerek zaviye yapmış oldukları

---

⁹ Nevzat Dede'nin Şapolyo'yu mehzaz olarak yaptığı açıklama şöyledir; "Babailik tarikatının kurucusu Horasanlı Şücaüddin Ebu'l-Bekâ Baba İlyas'dır. Bu zat Horasandan kalkıp Amasya'ya geldi. Güzel konuşur halkı diliyle irşad ederdi. Horasanlı Baba İlyas, İbrahim Bey oğlu Yağbasan Bey'in dikkatini çekti. Yağbasan Bey'in Baba İlyas'a olan hayranlığı sebebiyle onu Amasya'dan alıp Kayseri'ye kadı tayin etti. I. Alaüddin, ilmiyle şöhret yapan Alevilerin büyük lideri olan Baba İlyas'ı Amasya'da Mesudiye Şeyhliğine geçirdi. Şücaüddin Baba İlyas irşadlarına burada devam ederken Tekkesine gelen İshak isminde birisi el altından Babai isyanını çıkardı ve kırkbin kişi öldürdü. İshak ise yakalanarak 1240 senesi 23 Temmuzunda asılarak idam edildi. Şücaüddin Baba İlyas ise hiç bir suç olmadığından Kayseri kadılığına tekrar getirildi. Babai tarikatı artık çalışamaz hale gelmişti. Bektaşî tarikatı Babailiğin bir devamı olarak Horasandan gelen Hacı Bektaş Veli'nin önce Kayseriye gelerek Horasanlı Şücaüddin Baba İlyas'la oturup konuşarak adını Bektaşilik koyarak Kırşehir'e gelerek bu Bektaşî tarikatını yaydı. Şücaüddin Velî hazretleri 160 yaşında vefat etti" (Nevzat Dede, Açıklama, Tarihsiz, s.2 (Y.Say Özel Kütüphanesi).

¹⁰ A. Ocak Kalenderiler. S. 98 Bunların dışında Şüca baba Seyit Nesimi ve Kaygusuz Abdal ile yakın ilişkide olduğu söylenmektedir. Ocak Bektaşilikte eski inanç motifleri. S. 14,15 Enderun kitapevi

anlatılmaktadır.¹¹ Bunların dışında Akyazı'da Zaim ve Sipahi tımarlarında Şücalu kariyesi görünmektedir, Göynükte¹² ise Sualar adlı bir yer bulunuyordu.¹³ Rumeli'de ise Rusçuk ilinin küçük Orhan Köyünde Şüca Dede Zaviyesi vardır.¹⁴ Barkan'ın yayımladığı belgelere göre Çirmen'deki Hızır Baba zaviyesinin Şeyhi Hızır Baba'nın Timurtaş oğullarından birisi olup zengin vakıfları bulunmaktadır. Zaviyenin bazı işlerine Şüca Baba ihtiyarlarının baktığı söylenebilir.¹⁵ Şeyh Şüca adına II Murat zamanında Edirne'ye bir zaviye yaptırılmış olduğu da söylenmektedir.¹⁶

Menakıbnamede söylenenlerin bazı kısımların Tahrir defterlerinde karşılığını görmek mümkün gözükmektedir. Şeyh Şüca Batı Anadolu bölgesinde oldukça iyi bilinen ve önemsenen bir kişi olduğu kadar; yaşamını sürdürdüğü zaviyesinde yaşadığı dönemde Babailiğin dinsel merkezi olmalıdır. Şüca Baba Menakıbnamede göre 200 derviş ile bütün yaz seyahat eden kışları zaviyesinde ya da bir mağarada geçiren tipik bir Babai dervişidir. 15 yüzyıl da onun müritleri bütün Anadolu'da ve Rumeli'de Üryan Şücailer adıyla ünlenmişlerdir. Bu dervişlerin ellerinde ilk defa Şüca'nın kullanması muhtemel olan "Şüca-i çomak" bulunuyordu.¹⁷ Baha Sait Bektaşî meydanında "suci şarap" olduğunu söylemektedir bunun asıl adı Şücai şarap olmalıdır.¹⁸

Sultan Şüca sadece Şeyh ya da yerel halkla ilişkili değil, yüksek Osmanlı komutanları ile de ilişki içerisinde olup bunların içerisinde Timurtaş Oğlu Ali Bey onun müridi olmuştur.¹⁹ Şüca Baba Müritleri ile birlikte Rumeli'de gazalara katılmaktadır. O aynı zamanda derviş bir gazidir.²⁰ Balkanlardaki Aleviliğin kurumlaşmasında bu ikilinin iş birliği çok önemli bir etki göstermiştir. Faaliyet sahası Kuzey Bulgaristan yönünde bulunan Timurtaş Paşa'nın yanında Şeyh Şüca ile birlikte Üryan Baba da bulunmaktadır. Bu bölge Sarı Saltuk'un ilk Rumeliye geçişinden beri Babailerin çok yoğun olarak bulunduğu bölgelerdir. Şeyh Şüca döneminde de

---

¹¹ Ömer Lütfü Barkan İstila devrinin Kolonizatör Türk dervişleri. Vakıflar dergisi 1942 s.298,323-324

¹² Göynükte Babai isyanının ardından kaçanların sığınmış oldukları yer olup, burada Babailer adında iki mahalle tespit edilmiştir. Büyük ihtimale Şeyh Şüca ve yanındaki dervişleri ile de Babailerle ilişki içinde idi.

Sema Altunay II Uluslararası Anadolu İnançları Kongre bildirileri. s42. 23-28 ekim 2000 Ürgüp

¹³ Ömer Lütfü Barkan Enver Meriçli Hüdavendiğâr Livası Tahrir defteri Türk Tarih Kurumu Yay.. S.422,515

¹⁴ Osman Keskinoglu Bulgaristan'daki Türk vakıfları ve Balı efendinin vakıf paraları hakkında bir mektubu Vakıflar dergisi Sayı: IX s.87

¹⁵ Ö. Lütfü Barkan İstila devrinin Kolonizatör Türk dervişleri Vakıflar dergisi. 1942 s. 338.

¹⁶ Filiz Aydın Seyit Gazi Arslanbey köyünde Şeyh Şüca külliyesi Vakıflar dergisi IX s.213

¹⁷ A.Y.Ocak Kalenderiler. S.98,163

¹⁸ Baha Sait Bey İttihat ve Terakkinin Alevilik araştırması Yay. hazırlayan N. Birdoğan s.22 Berfin Yay.. 1994

¹⁹ A.Y. Ocak Kalenderiler s.93 2.bs. Türk Tarih Kurumu Yay.

²⁰ A.Y.Ocak Kalenderiler. S. 99

Batı Anadolu Seyit Gazi çevresindeki Babailerin buradaki faaliyetleri oraya yeni bir canlılık getirmiş, yörede Babailik oldukça güçlenmiştir. Daha sonra bu ilişki Otman Baba üzerinden yürümüştür. Günümüzde Çorlu Tekirdağ çevresinde yaşayan Babailer Balkan savaşı sırasında yine bu bölgelerden gelmişlerdi. Bütün bunlar buralarda bu ekibin ne kadar çok etkili olduğunu göstermesi bakımından oldukça dikkate değerdir. Rumeli’de Şücaddinın müritlerinin Üryan Şücailer olarak anıldığı bilinmektedir. Bunlar bu gazi komutanların yanında bu savaşlarda oldukça önemli işlevlere sahiptirler.

Şeyh Şüca’nın kesinlikle bir Babai dervişi olduğu görülmektedir.²¹ Onun faaliyet sahası olarak gösterilen yerler de Germiyanoğulları ve Saruhanoğulları’ nın bulunduğu yerler olup her iki beylik de Babai isyanına katılıp yenilginin ardından bu yöreye yerleşen guruplardan oluşuyordu.²² Seyit Gazi yöresinde bu isyana katılıp yenilince buralar yerleşen bir çok insan ve bu çevrelerdeki tekke ve zaviyelerde bunların hatıralarını taşıyordu.²³ Şeyh Şüca’nın kendisi olmasa bile ailesi bu isyandan sonraki dönemlerde buraya yerleşmiş kişiler olmalıdır.

Şüca da görülen Karamanlılara karşı soğukluk ya da nefret²⁴ Cimri meselesinden sonra bütün Babai çevrelerde vardı. Bunu Cahen de kendi tespitleri ile doğrulamaktadır. Cahen’e göre Babai dervişleri ile karamanlılar arasında bir soğukluk ya da bir sürtüşme vardı.²⁵ Yunus’un da Karamanlı sınırları içinde Şeyh olup şehzade ve beylerin bir kaçının mürşidi olduğu söylenmektedir. Karaman beylerinden Aladdin’i iki defa iktidardan devirmelerine karşılık, onun tekrar beyliği ele geçirip ikinci defada Yunus’un da içinde bulunduğu bir gurubu suçlu bularak kafalarının uçurulduğu söylenmektedir.²⁶ Bu soğukluğun da Cimri isyanın hemen arkasından başladığı düşünüle bilinir Baba İlyas’ ın oğlu Muhlis Paşa’nın Karamanlıların yanından ayrılıp Kırşehir’e oradan da Çorum’a gidişi bu nedenle olmalıdır. Şeyh Şüca’nın’da ya kendisinin ya da ailesinin böyle bir nedenle Karamanlıların hüküm

---

²¹ Şüca Baba’yı kutsayanların onu Baba İlyasla özdeşleştirmesi aynı nedene dayanıyordu. Onu kutsayan şairlerden Genç Abdalın şiirlerinde onu Baba İlyas ile aynı şahıs olarak göstermekle kalmaz “Biz Babai kullarıyız Biz Babai gülleriyiz” diye kendi çevresinin Babai olduğunu anlatır.

²² Mustafa Çetin Varlık Germiyanoğulları tarihi (1300- 1429) Eski Germiyan bölgesinde bulunan Kütahya’da Harzemliler bulunmakta idi. 1239 Babai isyanı esnasında Malatya civarında bulunan Germiyanlar 1277 Cimri olayları esnasında Kütahya civarında idiler. Kütahya merkez ve nahiyelerde birçok horzum isimli köyler bulunmaktaydı. Yine Manisa’ nın Alaşehir kazasında da aynı isimli yerlere rastlanmıştır. Aynı isimlere Menteş’de de rastlanmaktadır. Harzemlilerin emirleri arasında Saruhan isminde birisi bulunmaktadır. S. 7-9

²³ Halime Doğru 16 yüzyılda Eskişehir ve Sultan önü sancağı s.28 Afa Yay. Nisan 1992

²⁴ Şeyh Şüca’daki Karamanlılara karşı soğukluğun nedeni aynı dönemde Osmanlıların resmi yaklaşımlarının tesiri de olabilir. Bilindiği gibi II Murat ve özellikle Fatih döneminde Karamanlılarla çatışma içerisinde idi.

²⁵ C. Cahen Baba İlyas Baba İshak Hacı Bektaş. S.199

²⁶ Cahit Öztelli Türk folklor araştırmaları. No.203 Haziran 1966 s. 4094

sürdüğü topraklardan ya sürülmüş ya da kaçmış olmaları mümkündür. Karamanlıların Babailere karşı bu tavrından dolayı Şeyh Bedreddin'in de yöneticiler tarafından iyi karşılanmadığı görülmektedir. Bedreddin Konya'dan geçerken Karamanlılar tarafından iyi karşılanacağını beklerken tahtta bulunan kişinin onu küçük düşürmek için elinden geleni yaptığı anlatılmaktadır. Menakıbnâme'de Karamanoğlu inkarcılıkla suçlanmaktadır.²⁷

Halk inançlarında ve Menkıbelerde Sultan Şüca'nın Battal Gazi olup, öldükten sonra tekrar Dünyaya Şeyh Şüca olarak geldiği inancı hakimdir.²⁸ Battal Gazi²⁹ ile Şeyh Şüca'nın kişilikleri özdeşleştirilir. Sultan Şüca bir gün Abdalları ile otururken onlara şöyle der. “Pirler Seyyid Gazi donunda iken burada peltek dili kardaşlar ile kopuşur iken pirlere şunda bir altın sikke künk dibi geçip durdu. Hem bir altın maşrapa ve bir altın özengimiz kalup dururdu. Gelun varalım açalım.” Bunun üzerine dervişler söylenen yerleri açıp Sultan'ın bahsettiği eşyayı bulurlar. Böylece Şeyh Şüca'nın çok zaman önce Eskişehir Dolaylarında Seyyid Battal Gazi olarak yaşadığını şimdi ise Sultan Şüca'nın bedeninde tekrar Dünyaya geldiğine kanaat getirirler.³⁰ Daha sonra göreceğimiz gibi bazı Şeyhlerin Sultan Şüca'yı pir tanınmasında bir problem onlar açısından yoktur. Çünkü onlara göre ikisi de aynı kişidir.³¹

Şeyh Şüca'nın Balkanlardaki faaliyet sahasında daha sonra Otman Baba'nın etkili olduğu görülmektedir. Biraz aşağıda daha detaylı inceleneceği gibi Aleviliğe yaklaşımda Şeyh Şüca ve Otman Baba'da bir paralellik olduğu görülür. Bunların Anadolu ve Balkanlarda aynı sahalarda faaliyet yürütmesi bu iki kişi arasında Şeyh-mürit ilişkisi olması ihtimali yüksektir.

---

²⁷ Michel Balivet Şeyh Bedreddin tasavvuf ve isyan s:54 Tarih Vakfı Yurt Yay. 1995 İst

Ömer Lütfü Barkan Konya çevresinde bulunan Yasıvaran zaviyesinde Derviş Hasan zaviyesinde Karaman oğullarından Şeyh Bedreddin adına mektup olduğu yazılıdır. Bir başka belgede ise bir bölgenin Karaman zamanında satın alınıp Taşkent de Şeyh Bedreddin zaviyesine vakıf olduğu yazılıdır. Burası II Beyazıt zamanında Defteri Köhne de kayıtlı idi. İstila Devri Kolanizatör Türk dervişleri. Vakıflar der. 1942 s.329 31

²⁸ A.Y. Ocak Bektaşî Menakibnamelerinde İslam öncesi inanç motifleri. S.140 Enderun Kitap evi 1983

²⁹ Benzer bir durum Sarı Saltuk da görülmektedir. Sarı Saltuk da kendisini Seyit Gazi'nin öldükten sonra dirilmiş bedeni olarak görür. İbrahim Bahadır Balkanlara Aleviliğin ilk girişi ve Sarı Saltuk yol Dergisi Sayı 11. İster Balkanlarda ister Anadolu'da olsun aynı coğrafyada aynı Babai guruplara dayandığı görülmektedir.

³⁰ A.Y. Ocak Bektaşî Menakibnamelerinde eski inanç motifleri. S. 136 Enderun kitapevi.

³¹ Benzer inançlar Alevi Bektaşî çevrelerde oldukça yaygındır. Hacı Bektaşî veli Hz. Ali'nin don değiştirmiş şekli olduğunu aslında ikisinin de aynı kişi olduğuna inanılır. Yine Hilmi Baba bir şirinde “Aynayı tuttum yüzüme Ali göründü gözüme “ derken aslında bu inancı dile getirir.

Vilâyetname ve Şücaeddin

Vilâyetnâme'de "Sultan Varlığı", "Şüca" şeklinde adı geçen Şücaüddin'in ailesi, doğduğu tarih ve yer hakkında hiç bir kayda rastlanılmamaktadır³². Ancak, Sultan Şücaüddin'in yaşadığı dönemi ve çevreyi, Şücaüddin'in temasta bulunduğu tarihî kişilikler yardımı ile elimizdeki vilâyetnâmeden nisbeten tesbit etmek mümkün olabiliyor.

Vilâyetnâme'de Sultan Şücaüddin ile ilişkilerinden bahsedilen kişileri başlıca üç gruba ayırabiliriz. Bunlardan birincileri; Laçinoğlu Paşa, Sultan Murad'ın anası hatun, Kutlu Melik Beg, Baba Hâkî, Baba Mecnun gibi şahıslardır ki, haklarında hiçbir şey bilemiyoruz. İkinci gruptakiler hakkında ise, oldukça ayrıntılı bilgiye sahip bulunuyoruz. Abdal Mehmed, Orhan devri Alp erenlerinden olup, Abdal Murad'ın oğludur³³. Abdal Musa Menkıbevî şahsiyeti Yeniçeriliğin kuruluşuna ait rivâyetler ile karışan Abdal Mûsa, Bektaşî an'nesinde ötedenberi önemli bir yer tutmuş erenlerdendir³⁴. Baba Kaygusuz XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olup, Bektaşî an'nesine göre Mısır Bektaşiliğinin kurucusu sayılır³⁵. Yukarıda zikrettiklerimiz ikinci gruba dahil olan kişiliklerdir. Abdal Mehmed ile Abdal Mûsa XIV. yüzyılın ilk yarısında, Kaygusuz ise XIV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olup, bu kişiler vilâyetnâme'de hep Sultan Şücaüddin ile çağdaş gösterilmişlerdir. Vilâyetnâme'ye göre bunlardan Abdal Mûsa, Sultan'a sırtında otuz yıl odun taşımıştır³⁶. Abdal Mehmed ise, uzun müddet Sultan'ın yanında bulunduktan sonra, Sultan tarafından Bursa'ya gönderilmiştir³⁷; halbuki bu kişilerin, Şücaüddin'in müridi olmadıkları târihsel olarak sâbit olduğu gibi, yaşadıkları dönem itibariyle de Şücaüddin ile herhangi bir bağlantılarının bulunmasına olanak yoktur³⁸.

---

³² Şükrü Baba, "Esasen Horasanlı olup bu taraflara hicret etmiş ve derece-i vilayete irtika eylemiş zevattandır" demektedir (Şükrü Baba, **Divan-ı Şeyh İlhamî**....., s.1-28). Şükrü Baba buralara demekle Seyitgazi yöresini kastetmektedir. Şücaüddin'in hicret olayını da şöyle açıklamaktadır; "Karaman Beyi'nin ilan-ı istiklal ve imaret eylediği zamanlarda bu zat-ı şerif devlet-i ebed-müddet-i Osmaniyenin teşkilat-ı hidmeti ile meşgul bulunmakta idi. Bundan haberdar olan Karaman Beyi'nin müşarünileyhe hasıl eylediği kin ve garaz üzerine o havaliden infikaka (=ayırılma) mecbur olan Şücaüddin, Seyitgazi kasabasının garp cihetinde kain İlme Çiftliği kurbünde Kara Mağaralar demekle ma'ruf mağaralarda ihtiyar-ı ikamet eylemiş....." (Şükrü Baba, **Divan-ı Şeyh İlhamî**.....s.1-28).

³³ Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için bkz. M.Fuad Köprülü, "Abdal Mehmed" maddesi, **THEA**, İstanbul 1935, C.I s. 59.

³⁴ Daha fazla bilgi için bkz. M. Fuad Köprülü, "Abdal Mûsa" maddesi, ayn. eser., s. 60 v.d.

³⁵ Bu konuda fazla bilgi için bkz. M. Fuad Köprülü, "Mısır'da Bektaşilik", **TM**, İstanbul 1940, c. VI, s. 13-29.

³⁶ Köprülü, *Vilâyetnâme-i Sultan*.....s. 179.

³⁷ Köprülü, **a.g.e.**, s.179.

³⁸ Köprülü, **a.g.e.**, s.177.

Vilâyetnâme'de bu kimliklerin Şücaüddin ile çağdaş ve ilişkili olarak gösterilmeleri, Şücaüddin'e çeşitli tarikatlere mensub evliya ve özellikle Rûm Abdalları arasında merkezî bir konum vermek, onun önemini artırmak için olsa gerektir. Her iki grup da, Şücaüddin'in yaşadığı devir ve ilişkileri hususunda bize kesin bir bilgi vermekten çok uzaktır. Ancak üçüncü bir grup olarak gösterilebilecek bir takım tarihî şahsiyetler vardır ki, bunlar sayesinde Sultan Şücaüddin'in yaşadığı devri, genel hatları ile de olsa, tesbit etmek mümkün olmaktadır³⁹.

Vilâyetnâme'ye göre Şücaüddin'in temasta bulunduğu önemli şahsiyetlerden biri Hacı Bayram-ı Velî'dir. Menkıbeye göre Hacı Bayram-ı Velî, Sultan Şüca'ı ziyaret etmek ister; müridlerinden bâzıları, Şüca' gibi kaşı, kirpiği yoluk bir kimseyi ziyaretinin doğru olmayacağını söylerler ise de, Hacı Bayram Velî onları dinlemeyerek, yanında müridleri olduğu hâlde Ankara'dan kalkıp, Eskişehir yoluyla Sultan'a gelir; Şücaüddin'in elini öper. Şücaüddin de kendisini gayet iyi ağırlar, Üç gün üç gece Şücaüddin ile beraber kalarak, yiyip, içip, sohbet ettikten sonra, Hacı Bayram Velî Ankara'ya döner⁴⁰.

Hacı Bayram Velî ile Sultan Şücaüddin arasında bu karşılaşma olmuş mudur? Yoksa, bu karşılaşma olmamıştır da, bu menkıbe sırf Şücaüddin'in önemini arttırmak için mi uydurulmuştur? Burada önemli olan konu; XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başlarında yaşayan Hacı Bayram Velî'nin Sultan Şüca' ile çağdaş olarak gösterilmesidir ki, bunun da, Şücaüddin'in yaşadığı devri ve muhiti göstermesi bakımından önemi açıktır.

Yine Vilâyetnâme'den Şücaüddin'in Molla Fenarî ile de muâsır olduğunu öğreniyoruz. Menkıbeye göre, Sultan Murad'ın Molla Fenarî ismindeki müftüsü, görev gereği Kütahya'ya geldiği sırada kendisine Sultan Şüca' adında kerametli bir kişi olduğundan bahsederler. Molla Fenarî, böyle bir şeye inanmamakla beraber, otuz mes'ele yazarak müderrislerinden dört tanesini Sultan Şücaüddin'e göndermiştir. Molla Fenarî bu mes'eleleri yazarken bu hâl, Şücaüddin'e ma'lûm olmuş, Fenarî'nin yolladığı dört müderris gelince, daha onlar bir şey demeden, Molla Fenarî'nin kendisine otuz koz gönderdiğinden haberdar olduğunu söyleyerek, gereken cevapları vermiştir. Bu müderrislerin, Şücaüddin'in kerametlerini görerek, bizi derviş eyleyin diye ricada bulunmaları üzerine, Şücaüddin bunların sakallarını ve başlarını traş ettirmiştir⁴¹. Bu menkıbe de, Şücaüddin'in Rûm Abdalları'nın şeyhlerinden olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

---

³⁹ Köprülü, a.g.e., s.180.

⁴⁰ Köprülü, A.g.e., s.181.

⁴¹ Köprülü, A.g.e., s.181-182.

Vilâyetnâme'ye göre Şücaüddin'in velâyet gösterdiği yerler özellikle Seyitgazi merkez olmak üzere, buraya civar bulunan Melik Gazi, Bayındırözü, Nigârînçalan, Atlaçalın, Çamağaç, Karkın köyü ve Kırkkavak gibi yerlerdir.

Yine Vilâyetnâme'ye göre, yanındaki abdallar'ı 200-300 arasında değişen ve içlerinde nüfuzlu Babalar bulunan Sultan Şüca', genellikle köyün içinde değil daha ziyade köyün civarında oturmaktadır. Yazları bir yerden diğer yere giden Sultan, kışları bir mağarada geçirmekte ve bu müddet zarfında zengin müridlerinden biri tarafından beslenmektedir; fakat daha sonra Sultan Şücaüddin'in Seyyid Gazi'de bir tekke yaptırarak, bu tekkede yerleştiği de anlaşılıyor⁴².

Özetle; Sultan Şücâüddîn hakkında çok önemli bilgiler veren Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn'e göre; XV. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı, Çelebi Mehmed, II. Murad dönemlerini gördüğü, Rum Abdalları zümresine mensup önemli bir kimlik olduğu anlaşılmaktadır⁴³. Vilayetnamede adı geçen bu iki sultanın isimleri ve onların çevresindeki bazı Osmanlı devlet adamları ile olan ilişkileri Sultan Şücâüddîn'in yaşadığı dönemi açıkça ortaya koymaktadır. Ancak bununla birlikte doğum ve ölüm tarihi, ailesi ve yaşamı ile ilgili birçok olgu bugün için açık değildir.

Sultan Şücâüddîn, vilayetnamesini bakılırsa, bütün yaz durmadan dolaşan, kışın ise Seyitgazi'deki tekkesinde veya yakınlardaki bir mağarada yaşayan tipik bir Kalenderi şeyhidir. Döneminde bu zümre tarafından çokça takdis edildiği bilinmektedir. Sultan Şücâ veya Sultan Varlığı olarak adına rastladığımız Sultan Şücâüddîn'in Timurtaşoğlu Ali Bey gibi devlet adamları, Seyyid Nesîmî, Kaygusuz Abdal vb. ünlü şeyhlerle de ilişkisi vardır. Müridleri Üryan Şücailer olarak tanınan Sultan Şücâüddîn'in gazilerle yakınlığı bulunduğu ve zaman zaman fetihlere de katıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında Sultan Şücâüddîn adının birçok Alevi-Bektaşî nefesinde hürmetle yâdedildiğine bakarak onun bu zümre tarafından da önemli evliyadan sayıldığı tarihî bir vâkı'âdır⁴⁴.

---

⁴² Köprülü, a.g.e., s.182.

⁴³ Köprülü, **Tarih Kaynağı Olarak XIV-XV. Asırlara Ait Bazı Türkçe Menakıbnameler**, Basılmamış Doktora Tezi, İst.1953, s.19; O.Köprülü, "Velayetname-i Sultan.....s.177-184; A.Y.Ocak, **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler**, Ank.1992, s.92,93; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri**, İletişim Yay., İst.2000, s.42; A.Y.Ocak, **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, TTK Yay., Ank.1992, s.55.

⁴⁴ Köprülü, **Tarih Kaynağı**.....s.20; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.42; A.Y.Ocak, **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, TTK Yay., Ank.1992, s.55; M.F.Köprülü, Üryan Şücailer olarak

Şeyh Şüca'nın ona manevi bağlılığı bulunan Babailer ve kendi soyundan geldiğini söyleyen Demirtaş ailesi tarafından Menkıbevi yaşamı şöyle anlatılmaktadır. Şeyh Şüca Amasya Mesudiye' de Babai tarikatı Şeyhi olarak halkı iyiliğe çağırılmış, Babailiği yaymaya çalışmıştır. Babai isyanına katılmamıştır. Baba İsak Şücaddin Veli'yi çok sevmektedir. Çevresine topladığı kırk bin kişiyle Selçuklu sarayına karşı isyan çıkarmış bu esnada bir çok Babai ölmüştür.

Bu isyanın ardından Şeyh Şüca Kayseri'ye kadı tayin edilir. Bu isyan sonrasında Hacı Bektaş Veli Şüca Baba'nın yanına gelip, burada çok sohbet ederler. Bu dönemde Şüca Veli ihtiyarladığı için tarikatın ilerlemesi durmuştur. Hacı Bektaş'a her zaman yardım etmiştir. Sultan Şücaddin Veli'nin oğlu Muhlis Paşa Osman Gazi'ye yardım etmiştir. Çok uzun yaşadığı için onun cenazesinde dahi bulunmuştur. Sultan Şücaddin yüz altmış yaşına kadar yaşamış öldükten sonra türbesi müridi Demirtaş Paşa tarafından yaptırılmıştır. Şeyh Şüca Kayseri, Tokat, Sivas ve Çorum da bulunmuş, Antalya, Isparta, Bursa Kütahya ve Eskişehir'de yaşamıştır. Oradan Arslanbeyli köyüne gelip yerleşmiştir⁴⁵.

Bir inanca göre ise Karaman oğlunun kendisine kin beslemesi üzerine⁴⁶ kalkıp bu günkü yerine gelmiş, Anadolu'daki merkez tekke konumundaki Seyit Gazi zaviyesine çok yakın bir zaviye açarak yerleşmiş, burada kurulan köye de adını vermiştir. Şimdiki adı Arslanbeyli olan bu köyde türbesi bulunmaktadır. Onun yanında Tumurtaş oğlu Ali Paşa ve Üryan Baba'nın mezarı bulunmaktadır.⁴⁷ Sultan Sücattin'in Merkez Seyit Gazi olmak üzere Bursa, Kütahya Manisa, Ankara arasındaki sahalar ilk dönem faaliyet alanıdır.⁴⁸ Filiz Aydın ise Şeyh Şüca'nın Konya'da Eskişehir ve Antalya'da türbeleri olmasına rağmen Edirne'de gömülü olduğunu söylemektedir.⁴⁹

Sultan Şücâüddîn hakkındaki yetersiz bilgi ve menkıbevi alışkanlık yetersiz veya yanlış sonuçlara ulaşan araştırmalara konu olmuştur. Örneğin Sultan Şücâüddîn XIII. yüzyılda yaşamış gösterilmekte ve Babaî tarikatına mensup olup Hacı Bayram-ı Veli'nin müridlerinden

---

adlandırılan Abdalların Baba Şüca'nın âsâsını taşıdıklarını, böylece onun büyük saygıya mazhar bir kişi olduğunu belirtmektedir (Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ank.1976, s.30).

⁴⁵ Mehmet Demirtaş, Deyiş, Semah ve Türkülerle Şücattin köyü saygı Yay. ağustos 1996 Eskişehir s.5-9 Kendisi Babai Babası olan hakkı saygıda aynı şeyleri yayımladığı kitabında dile getirmektedir. Hakkı Saygı Şeyh Safi buyruğu ve Rumeli Babağan (Bektaş) erkanları. Saygı Yay.a İst 1996

⁴⁶ Bu oldukça önemli bir tarihsel olayın bu güne yansıyan mesajı olabilir. Karamanlıların devletleşme sürecindeki değişimi bunlara karşı Babai geleneğinin bunlara karşı yaklaşımını da değiştirmiştir. Karamanlılara karşı bir kaç kere ayaklanma düzenlediği bilinmektedir. Muhlis Paşa'nın cimri isyanın arkasından karamanlılarla yolunu ayırması bu Babai geleneği ve devletleşme sürecindeki Karamanlı beylerin arasındaki çelişki nedeniyle olmalıdır. Bilindiği gibi Yunus Emre'nin de Karamanlı beylerine karşı yapılan bir iktidar mücadelesinde öldürüldüğü söylenmektedir. Bu zıtlık Bedretin'in Karamanlıların başkenti Konya'ya geldiğinde de kendini göstermiş Karamanlı Bey'i Bedreddin'i aşağılamaya çalışmıştır.

⁴⁷ Şeyh Şücanın şimdiki soyundan geldiğine inanılan Mehmet Demirtaş bu sözlü geleneği aynı şekilde aktarmıştır. Mehmet Demirtaş deyiş semah ve Türkülerle Şücattin köyü. S. 5-8 Eskişehir Ağustos 1996

⁴⁸ A.Y.Ocak Bektaşılıkta Eski inanç motifleri. S. 15

⁴⁹ Filiz Aydın Seyit Gazi Arslanbey köyünde Şeyh Şücaddin külliyesi Vakıflar dergisi IX s.213

biri olarak medresesinde ders okuttuğu ve Babai İsyanına katıldığıının da bilindiği şekilde tarif edilmektedir. Ayrıca ismi de "Sücaaddin Veli Baba Horasani" olarak zikredilmektedir⁵⁰.

Vilâyetnâmede İşlenen Dinsel,Kültürel ve Geleneksel Şücâeddîn Kültü

Ocak, Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn'in yazım diline bakarak eserin XV. yüzyıla ait olduğunu, II. Murad'ın adı geçtiği yerlerde kendisinden yaşayan biri olarak bahsolunduğuna ve Fatih'in hiç anılmadığına dikkat edilirse, 1421-1450 tarihleri arasında kaleme alındığını söylemektedir⁵¹. Buna karşılık O.Köprülü, eserin yazarının bilinmediğini, belki şeyhin müridlerinden biri tarafından yazılmış olabileceğini iddia ederken⁵², Ocak, metin içindeki bir beyitte yazarın adının açık bir şekilde Esirî olarak geçtiğini belirtmektedir⁵³.

Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn⁵⁴, Sultan Şücâüddîn'in menkıbelerini içermektedir. Eser doğumdan ölüme kadar bir tercüme-i hâl niteliğinde değildir.İçinde bazen argo deyimler hatta ağır küfürler de vardır. Menkıbelere dikkat edilirse, merkez Seyitgazi olmak üzere, adı zikredilen yaşam alanının; Bursa, Kütahya, Manisa, Ankara dolaylarından ibaret bir bölgeyi kapsadığı görülür. Buraları, XVIII. yüzyıla kadar Anadolu'da Kalenderîlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdir⁵⁵.

Yörükan, Babai kollarından birini temsil etmekte olan Şeyh Şücaüddin'in vilayetnamede eski bir şaman gibi hareket ettiğini, bu ananeyi yaşattığını söylemektedir. Vilayetnameye göre; Sultan Varlığı, bazen geyik oluyor, insanlara doğru yolu gösteriyor, bazen bir kaz olup suya dalıyor, Seyitgazi yakınlarında bir dağ kovuğunda yaşıyor, müridleriyle çıplak olarak geziyordu⁵⁶.

---

⁵⁰ Kültür ve Turizm Envanteri 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eskişehir Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Esk.1987, s.3; Suzan Albek'de "Şücaeddin Veli Baba Horasani İlyas" ismini kullanmakta ancak bu isim konusunda bir kaynak göstermemektedir (S.Albek, **Dorylaiondan Eskişehir'e**, Esk.1991, s.169).

⁵¹ Ocak, **Alevi ve Bektâşi**.....s.43.

⁵² Köprülü, **Tarih Kaynağı**.....s.13.

⁵³ Ocak, **Alevi ve Bektâşi**.....s.43.

⁵⁴ Y.Z.Yörükan, Vilayetnamenin tek nüshasının Hacı Bektâş Ocağından gelen kitaplar içinde Ankara Umumi Kütüphanesi, Tasavvuf, 2-27 numarada kayıtlı bir mecmua içinde olduğunu, mecmuanın kimsenin dikkatini çekmediğinden vilayetnamenin şimdiye kadar kimse tarafından bilinmediğini söylemektedir (Yörükan, **Anadoluda Aleviler**....., s.113). Ancak bizim araştırmalarımızda Ankarada hiçbir kütüphanede bu kayıt tarzı içinde bir katalog tesbit edilmemiştir. Buradaki kütüphanelerdeki yetkililer yukarıda zikredilen tasnifin Ankara kütüphanelerinde hiç olmadığını belirtmişlerdir. Bunun için vilayetnamenin bu nüshasına ulaşılammıştır.

⁵⁵ Ocak, **Kültür Tarihi**..... s.55; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektâşi**.....s.43.

⁵⁶ Yörükan, **Anadolu'da Aleviler**....., s.113.

Şeyh Şücaüddin Veli Vilayetnamesinde işlenen olguları ve bunlara bağlı olarak çizilen Şücaüddin portresini tek tek incelersek karşımıza şu olgular çıkar; Kaygusuz, Cabbar Kulu, Sultan Varlığı (Şücaüddin) Vilayetnamesi gibi eserlerde dervişler ve atalar ile kötü ruhların, şeytanların mücadeleleri eski ananelerin değiştirilmiş, Alevileştirilmiş bir şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Vilayetnamede "Yemin=And" (Yer Gök hakkı için) yapılmaktadır. Yörükân, bu yemin olgusunun yer ile göğün Tanrı telakki edildiği bir devirden kalma olduğunu ifade etmektedir⁵⁷.

Vilayetnamedeki bazı kelime ve deyimlerin de önemi büyük olduğu gibi bunların da tarihsel ve kültürel alt yapılarının Türklerin İslamlaşma süreci öncesi dönemlerde bulmak mümkündür. Örneğin, "Çarpmak", "Çarpılmak" kelimeleri ile "Burası tekin değil" veya "Şurada hayalet vardır" cümlelerinin İslam dini veya kültürü ile bir ilgisinin olmamasına rağmen varlıklarını İslamlaşmadan sonra da sanki islam yaşantısının veya kültürünün içindeymiş gibi sürdürmüşlerdir. Keza "Hortlak", "Cadı", "İyi Saatte Olsunlar", "Ermen", "Eren", "Yatır", "Keşkem", "Öcü" ve "İlah" kelimeleri de ifade ettikleri kavramlar unutulmuş olsa bile, varlıklarını eski devrin bir anısı olarak sürdürmektedirler⁵⁸.

Vilayetnamede de görüldüğü üzere Alevi-Bektaşî inanç ve kültüründe "Dedelik", "Pirlilik", "Erenlik" çok önemli bir hareket noktasını işgal eder. Bu cümleden olarak Yörükân, İslamlaşma sürecinde adeta o topluluğun genel başkanlığına sahip "Kam"lar ortadan kalkınca, "Kamlık" işbölümünün gereklerinin dedelere kalmış olduğunu veya hükümet teşkilatı yüzünden beyliklerini kaybetmiş olan oymak beylerinin bu eksikliklerini kamların güç ve imtiyazlarını benimsemekle telafi etmeye çalışmış olduklarını, dedelerde görülen "Sihri" faaliyetin, bu intikalin bir semeresi olduğunu söylemektedir. Bunun içindir ki, Alevi-Bektaşîler erenlerine "Baba", "Ata", "Dede" demekle birlikte, onlara Sultan Varlığı, Hacı Bektaş, Hüsam Şah, Yediveren Sultan vb. tabirlerinde olduğu gibi başkanlık ve hükümet ünvanları da vermişlerdir⁵⁹.

"Dede, Şeyh, Ata, Baba vb." kimlikler o derece etkilidir ki yazılı veya yazılı olmayan efsanelerde bütün Anadolu'nun bunlar tarafından fethedildiğini görürüz. Efsane ve menkıbe geleneği bazı olayları daha detaylandırmış ve kişileştirmiştir. Örneğin, Timurlenk'i Anadolu'dan çıkararak kişi Şeyh Şüca'dır. Bursayı Geyikli Baba, İstanbul'u ise Yavdud Baba fethetmiştir⁶⁰.

⁵⁷ Yörükân, **Anadolu'da Aleviler**....., s.118.

⁵⁸ Yörükân, **a.g.e.**, s.122.

⁵⁹ Yörükân, **a.g.e.**, s.50

⁶⁰ Yörükân, **a.g.e.**, s.476.

Bunun yanında yine vilayetnamede görüldüğü üzere eski Türk geleneğine uygun olarak "Yer" ve "Gök" e dua etmeyi ibadetlerinin bir parçası haline getirmişlerdir. Yatırlar, evliyalardan ve bereket gülbanklarında görüldüğü gibi dualarında "Allah ve Erenler" eşit ağırlıklı olarak ve yanyana yer almaktadır. Bununla birlikte "Cennet" ve "Cehennem" kavramları bile bu düşünce içerisinde dünyevî bir anlam içerir⁶¹.

Kalenderi soylu olan Şücaüddin'in vilayetnamesi onun ve müridlerinin bu Kalenderi yaşantıyı halen sürdürdüğüünün en önemli tanığı olarak görülebilir. Şöyle ki; Ocaklılar içerisinde bazen öyle cerbezeli, meczuplar bulunur ki, bunlar aynen eski şamanların hallerini yaşayarak ve onların tavırlarını takınarak diyar diyar dolaşırlar. Her fırsatta bir takım sihrî törenler icra ederler. Bunlar Fakir, derviş kılıklı kişilerdir. Üzerlerine eşya parçaları veya tus'lar asarlar. Elllerinde bir boynuz ve garip bir kıyafet ile göğsü bağı açık olarak dolaşırlar. Bazıları dağ kovuklarında yaşar. Gerekteğinde cinleri toplayarak hastaları tedavi ederler. Şamanlar gibi fal bakarlar, gaibten haberler verirler. Bunlar içerisinde Allah ile kavga edenler ve onun görev ve selahiyetine şamanlar gibi müdahale edenler bulunur⁶².

Vilâyetnâmede işlenen önemli bir menkıbe ve kült "kemiklerden tekrar dirilme" olarak karşımıza çıkar. Kemik, çok eski çağlardan beri insan ve hayvan vücudunun en devamlı unsuru olarak görülmüştür. Bazı kavimlerdeki inançlara göre, ölümsüz olan ruh, kemiklerde bulunmaktadır. Bu nedendir ki, aralarında Türklerin, Moğolların, Finoğurlar ve Laponların bulunduğu bazı kavimlerde kemik, saygı duyulan bir nesne olarak görülmüş, avlanan hayvanların eti yendikten sonra kemikleri titizlikle korunmuştur. Bu düşüncenin temelinde, yeniden dirilişin kemikler sayesinde meydana geleceğine dair olan inanç yatmaktadır. Şamanizmde iskeletin bir anlamda yaratılıştaki ilk duruma dönüş kabul edildiği görülmektedir⁶³. Bu düşüncenin izlerini Şücaüddin menkıbesinde de görmek mümkündür. Menkıbeye göre; Baba Mecnun adında İranlı bir şeyh müridleriyle Rum (Anadolu) diyarına gelip Sultan Şücaüddîn'e mürid olmak ister. Ancak daha önce onu denemeyi de düşünmektedir. Bu amaçla bir oğlak kılığına girer. Sultan adamlarına emrederek onu kestirir, derisini yüzdürüp kafasını ayırdıktan sonra etini bir kazanda pişirtir. Pişen et topluca yenilip bitince, geri kalan kemikler bir yerde toplanır. Baş ve deri getirilip kemiklerin üzerine konur.

---

⁶¹ Yörükân, **Anadolu'da Aleviler**....., s.133.

⁶² Bu tarz yaşantı örneklerini Otman Baba ve Hacı Bektaş Vilayetnamelerinde de görmek mümkündür (Yörükân, **Anadolu'da Aleviler**....., s.255).

⁶³ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.170.

Bu işlem tamamlanır tamamlanmaz oğlak dirilir ve hemen arkasından yeniden insan şekline döner. Baba Mecnun olur. Bu kerameti gören Baba Mecnun hemen müridliği kabul eder⁶⁴.

Bektaşî menkıbelerinden nakledilen bu menkıbede kemiklerden yeniden dirilme inancı açık bir biçimde dile getirilmektedir. Martin Von Bruinessen, Bektaşîlerdeki bu inancın aynen İran'da Ehl-i Hak Kürtler arasında da çok yaygın olduğunu belirtmektedir⁶⁵.

Kemiklerden yeniden dirilme inancına ait örneklerin yanında önemli bir diğer olgu da tenâsüh inancıdır. A.Y.Ocak'ın sistematize ettiği şekliyle, menâkıbnâmelerdeki tenâsühle ilgili menkıbeler üç ana grupta değerlendirilebilir⁶⁶:

- a- Bir kısmında aynı ruhun Adem peygamberden Hz.Muhammed'e kadar, sırayla bütün peygamberlerin, daha doğrusu büyük peygamberlerin bedeninde şekillendiği, kalıp değişik olmakla birlikte hepsinde tek ruhun yaşayıp geldiği anlatılmaktadır. Sultan Şücâüddîn ve Otman Baba'nın bir kısım menkıbeleri bu türdendir. Bu inanç XV. yüzyılın ilk yarısından itibaren Kaygusuz Abdal'la başlayarak Alevi-Bektaşî şiirinde de sık sık işlenmiştir.
- b- Hacı Bektaş⁶⁷'a ait menkıbede ise, Hz.Ali'nin Hacı Bektaş olarak yeniden dünyaya geldiği belirtilmektedir. Bu inanca göre Hz.Ali'nin ruhu sırayla Bektaşîlerce takdis olunan bütün büyük velilerin bedeninde zuhur etmiştir ki bunların başında menkıbede de görüldüğü üzere Hacı Bektaş'ın bizzat kendisi gelmektedir. Bu inanca göre Hz.Ali, Hacı Bektaş'tan sonra da başka büyük evliyanın bedeninde yaşamaya devam etmiş olup bu kıyamete kadar sürüp gidecektir. Nitekim Alevi-Bektaşîler, Hz.Ali'nin birçok kalıplarda her devir ve zamanda yeryüzünde mutlaka mevcut olduğuna inanmaktadırlar. Hatta Otman

⁶⁴ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.171.

⁶⁵ Martin Von Bruinessen, **Kürtlük, Türklük, Alevilik: Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri**, Çev.: Hakan Yurdakul, İst.2000, s.153,154, 178,179; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.171.

⁶⁶ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.188-191.

⁶⁷ Menâkıbnâmeler, Bektaşîliğin oluşumunu tamamladığı ve fiilen Bektaşîlik adıyla ortaya çıktığı bir dönemde yazılmış olmalarına rağmen, Hacı Bektaş'ın kendisi de dahil olmak üzere kahramanlarının hiçbiri bildiğimiz anlamda Bektaşî değildir. Baba İlyas halifelerinden olması itibarıyla Hacı Bektaş'ın bir Vefâî şeyhi olduğu muhakkaktır.Bundan dolayı kendisinin Kalenderilik ile de ilgisi şüphesizdir. Abdal Musa, Seyyid Ali Sultan, Sultan Şücâüddîn ve Otman Baba örneklerinde görüldüğü üzere bunların Osmanlıların Anadolu ve Rumeli fetihlerine fiilen katılmış gazi-velîler olduğu da açıktır. XV. yüzyılda Bektaşîlik oluşurken Hacı Bektaş an'anesiyle yakın ilişkisi olan bu kimlikleri de kendi bünyesine mâletmiş ve büyük evliyası arasına katmıştır. Bektaşîlik, yayıldığı her alanda mevcut eski dinsel an'ane ve inançları, aziz ve velîleri bünyesine uydurmak suretiyle kendini kabul ettirmiştir. O, bu syncr'tique yapısı sayesinde hem Anadolu hem de Rumeli'de kolay ve çabuk yayılmıştır (A.Y.Ocak, **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)**, TTK Yay., Ank.1992, s.56.)

Baba'nın bir menkıbesinde de görüldüğü üzere Hz.Ali bu kişinin vücudunda yaşamıştır.

Bu iki tip tenâsüh inancında aslında gizli bir hulûl inancı da mevcuttur. Yani Allah'ın insan vücuduna girmesi inancı (düşüncesi) bu perspektifin içindedir. Allah'ın Hz.Adem'in veya Hz.Ali'nin bedenine hulûl ettiği düşüncesinden hareketle Hz.Ali'nin zuhur ettiği her kalıpta gerçekte Allahın bulunduğu inancı da anlatılmak istenmektedir.

- c- Üçüncü grubu oluşturan Aşık Paşa, Abdal Musa, Sultan Şücâüddîn ve Otman Baba'ya ait menkıbelerde ise büyük bir velinin ruhunun başka büyük bir veli olarak yeni bir beden içinde yaşamaya devam etmesi şeklinde bir tenâsüh anlayışı ortaya konulmaktadır. Örneğin, Muhlis Paşa, Aşık Paşa olarak, Hacı Bektaş, Abdal Musa olarak, Seyyid Battal Gazi Sultan Şücâüddîn olarak ve Sarı Saltuk Otman Baba olarak yeniden dünyaya gelmişlerdir.

Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn'de tenâsüh inancını yansıtan iki tipik menkıbe bulunmaktadır. İlkinde; Sultan bir gün abdallarıyla birlikte otururken onlara şöyle der: "Pirler Seyyid Gazi donunda iken burada peltek dillü kardaşlar ile kapışur iken pirlerün şunda bir altun sikke künk gibi geçüb dururdu. Hem bir altun maşraba ve bir altun üzengimiz kalub dururdu. Gelün, varalum, açalum." Bu söz üzerine dervişler söylenen yeri açıp Sultan'ın bahsettiği eşyayı bulurlar. Böylece şeyhlerinin çok zaman önce aynı yerlerde, yani Eskişehir çevresinde Seyyid Battal Gazi olarak yaşadığını, şimdi de Sultan Şücâüddîn'in bedeninde zuhur ettiğini anlamış olurlar⁶⁸.

İkinci menkıbede anlatıldığına göre; birgün birisi Sultan'a hiç kullanmadığı halde niçin elinde bir âsâ, başında bir frenk şapkası taşıdığını sorar. Sultan'ın âsâ için verdiği cevap şudur: "Köçegüm, pirler Âdem donuyla cennetden çıktığımızda Havva bizden nice gün ayrı düşdü. Havvayile girü buluşıcak bize vâhişlik eyledi. Hakk'un izniyle Cebrâil cennetden getürdü, virdi, Havva'yı terbiyet eylemek için..." Şapka hakkında ise şunları söyler: "Pirler Ali donuyla gelüb şehid olduğumuzda deveyi yedüb cismimizi götürmeğe geldik... Ol vakt yüzümüzde urduğumuz nikabdan didi."⁶⁹

Vilayetnamelerde anlatılan menkıbelerde sıkça rastlanılan diğer bir olgu da don (şekil) değiştirme ile ilgili motiflerdir. Eskiçağ insanların düşüncesinde yeryüzünde mevcut her cisim, her madde, bir kuvvetin taşıyıcısıdır. Ayrı (farklı) görünseler de türler arasında temelde yine de birtakım benzerlikler vardır. Bu benzerlikler, aralarında bazı şekil değişikliklerine yol

⁶⁸ Ocak, **Alevi ve Bektâşi**.....s.186.

⁶⁹ Ocak, **Alevi ve Bektâşi**.....s.186.

açarlar. O halde bir cisim birden fazla görünüşler altında ortaya çıkabilir. Bir insan, hayvan veya bitki, veya bir eşya biçimine girebilir. Ancak bu görünüşte değişik şekiller geçici olup o cismin asıl özünü değiştirmezler. Şekil değiştirme genellikle üstün bir güç (Allah, cadı, sihirbaz, evliya vb.) tarafından, ya yapılan bir iyiliğe karşılık ödül veya kötülüğe ceza olarak gerçekleştirilmektedir.Çoğu defa bu motifle bir ağacın⁷⁰, hayvanın veya cansız bir nesnenin şimdiki haline nasıl geldiği açıklanmaya çalışılmaktadır. Şekil değiştirmeyi anlatmak için Türk menkıbe, masal ve efsanelerinde "donuna girmek" deyimini kullanıldığı görülür. Geyik donuna girmek; geyik olmak, güvercin donuna girmek; güvercin olmak anlamına gelir. Eldeki menakıbnamelerde de don değiştirmenin pek çok örneği bulunmaktadır. Bunların hemen hemen tamamı hayvan şekline girme biçimini yansıtır⁷¹.

Vilayetnâmede işlenen menkıbeye göre; bir gün Acem erenlerinden Baba Hâkî adıyla meşhur biri abdallarıyla Sultan Şücâüddîn'e mürid olmak üzere Rum'a doğru yola koyulur. Yolları bir çöle düşer. Tam çölün ortasında ilerlerken ani bir fırtına çıkar, yönlerini şaşırırlar. Yorgunluktan ve ümitsizlikten tükenmiş bir haldeyken, birden yanlarında yorgun tavırlı bir geyik belirir. Dervişler onu yakalayıp yemek amacıyla boğazına bir kuşak bağlarlar. Ama geyik silkinip az öteye kaçar. Tekrar yakalarlar. Geyik yine kurtulur. Bu şekilde onunla uğraşırken bir köyün yanına kadar geldiklerinin farkına varırlar. O sırada kovaladıkları geyik kayboluverir. Bunu gören müridler ve Baba Hâkî, erenlerden birinin kendilerini kurtarmak için geyik donuna girerek böyle yaptığını anlarlar. Nice zaman sonra Rum'a gelip Sultan Şücâüddîn'e misafir olurlar. Yemekten sonra Sultan, Baba'ya başlarına geleni o söylemeden bir bir anlatır ve geyiği yakalamak için kullandıkları kuşağı önlerine atar. O zaman Baba Hâkî ve abdalları kendilerini çölde fırtınadan kurtaran ve köyün yolunu gösteren geyiğin Sultan Şücâüddîn olduğunu anlarlar ve topluca müridi olurlar. Bu menkıbede işlenen çok önemli bir olgu vardır ki o da, geyik şekline girmiş velîlerin yol göstericilikleridir. Geyikler, kendilerini avlamak, zarar vermek isteyenleri bile mistik yola götüren bir kılavuz rolündedirler⁷².

Bunların yanında kuş şekline girme motifi de sıkça işlenen bir diğer olgudur. Bu motif en çok Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî'de göze çarpmaktadır.Hacı Bektaş, Horasan'a hücum edip Müslümanların mallarını yağmalayan ve Ahmed-i Yesevî'nin nefes oğlu Katbuddîn

⁷⁰ Kalenderî, Alevi-Bektaşî menkıbelerinde ağaç (kutsal ağaç) motifi sıkça işlenir. Örneğin Hacı Bektaş Vilayetnamesinde; "Hacı Bektaş Sulucakarahöyük'e gelir.Kendisine inanmadıkları için yüz çevirdiği kişilerden kurtulmak ister. Hırka Dağı'ndaki ardiç ağacına sığınıp kendisini kurtarmasını ister. Ağaç dal ve yapraklarıyla Hacı Bektaş'ı saklar.Gelenler O'nu bulamazlar. Hacı Bektaş burada 40 gün çile çıkarır". Bu ağaç o gündün beri kutsanmaktadır. Şücaeddin Veli vilayetnamesinde ise; "Sultan Şüca, sık sık Kırklar Çamı ve Bölük Çamı adlı iki çamın dibinde tapınmaktadır" (Nejat Birdoğan, **Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik**, İst.1994, s.480).

⁷¹ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.206, 207; P.N.Boratav, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, İst.1978, s.109; Sakaoğlu, s.31.

⁷² Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.208,209.

Haydar'ı esir alan kafir Bedahşan halkıyla savaşmaya şahin donunda gitmiştir. Bedahşan ülkesini zappedip kafir halkı imana getirmiş ve onlara Kur'an okuyup namaz kılmasını öğretmiştir. İşinin sona erdiğine kanaat getirdikten sonra silkinip bir güvercin olmuş ve halkın gözü önünde Horasan'a uçup gitmiştir⁷³. Hacı Bektaş, Ahmed-i Yesevî tarafından icazetle Rum'a halife gönderildiğinde iseyine bir güvercin şeklinde Sulucakaraöyük'e inmiş ve bir taşın üstüne konmuştur⁷⁴. Burada önemli bir nokta şudur ki; Hacı Bektaş, savaşa giderken bir şahin, barış zamanlarında ise barış ve sükunet timsali olarak güvercin donuna girmesi dikkate değer bir olgudur. Yani O, yaptığı işin türüne göre don değiştirmektedir⁷⁵.

Bu konuda daha birçok örneğin yanında bir menkıbe de Sultan Şücâüddîn'e aittir. Rivayete göre bir gün, kendisine kurban olarak bir koyun vermeyen sürü sahibine kızan Sultan, oradakilerin gözleri önünde göğe havalanarak bir şahin donunda geri dönmüş ve koyun sürüsüne saldırmıştır⁷⁶.

Menkıbelerde kuş şekline bürünmenin yanında diğer hayvan motifleri de işlenir. Bu motiflerin işlendiği menkıbelerden ilkinde hiç şüphesiz Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî'de rastlamaktayız. Rivayete göre Ahmed-i Yesevî'nin şan ve şöhretinin artmasını çekemeyen bazı kimseler, onu hırsızlıkla itham etmek için boğazladıkları bir öküzü gizlice tekkenin mutfağına bırakırlar. Ertesi günü hırsızlık şâyiâsını yayıp her tarafı aramaya başlarlar. Bu arada tekkeye de girerler. Mutfaktaki öküzü görürler. Duruma çok üzülen Ahmed-i Yesevî dua ederek iftiracıları hemen oracıkta herkesin gözleri önünde köpek şekline sokar. İftiracılar önce ete saldırıp yerler, sonra birbirlerini parçalarlar⁷⁷.

Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn'de ise şöyle bir menkıbe anlatılır; Acem diyarından Rum'a gelerek Sultan'a mürid olan Baba Mecnun, zaman zaman onun velayetinden şüphe duymakta, fakat bunu içinde gizlemektedir. Bir ara topluca otururken Baba Mecnun aniden bir keçi olup melemeye başlar ve cemaatin ortasında gidip gelir. Bunun üzerine Sultan müridlerine keçinin başına bir tas su dökmelerini emreder. Dediği yapılmıca Baba Mecnun yeniden insan haline döner ve gidip yerine oturur. Artık Sultan Şücâüddîn'in gerçek velî olduğunu anlamıştır. Anlatılan bu iki menkıbede insanın doğrudan doğruya bir hayvan donuna girmesi, üstelik bu işin bir lânet sonucu oluşması söz konusudur⁷⁸.

⁷³ Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, s.10,13; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.219.

⁷⁴ Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, s.18,19; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.220.

⁷⁵ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.220; Kuş şekline girme konusunda ayrıntılı bilgi ve örnekleri için bkz. Şenay Yola, "Zur Ornithophanie im Vilayet Name des Hağgi Bektaş", **Islamkundliche Abhandlungen H.J.Kissling**, 1974, s.178,179; Ergun, **Bektaşî Şairleri ve Nefesleri**, İst.1955, C.I, s.21; Öztelli, **Pir Sultan Abdal**, s.200.

⁷⁶ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.221.

⁷⁷ Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî, s.14; A.Y.Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.223.

⁷⁸ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.224.

Külte konu edilen diğere önemli bir motif de havada uçma olgusudur. Bu konuda iki menkıbe mevcut olup bunlar da Vilâyetnâme-i Sultan Şücâüddîn'dedir. Bunlardan ilkinine göre; bir gün Sultan müridleriyle otururken aniden vecde gelip herkesin gözü önünde bulunduğu yerden havalanarak göğere doğru yükselmiş ve bulutların üstüne çıkarak bir süre uçtuktan sonra yine yere inmiştir. İkinci menkıbe ise yukarıda da zikrettiğimiz gibi kendisine bir koyun vermeyi reddeden sürü sahibine kızarak havalanıp uçmuş ve bulutlara doğru yükselmiştir⁷⁹.

Balkan Aleviliğinde Şücaeddin Kültü

Balkanlardaki Alevilik üzerine yapılan çalışmaların tamamına yakınında burada yaşayan Aleviler,⁸⁰ Bektaşî genel tanımlaması içinde değerlendirilmiş ve bu şekilde tanıtılmıştır. Fakat dışarıdan yapılan bu tanımlamaların bölge gerçeği ile çok örtüşüğünü söylemek zordur. Balkanlarda yaygın olarak Hacı Bektaş geleneğine bağlı gurupların baskın olarak bulunmasına rağmen, onların dışında da Ehli beyt yoluna bağlı olduğunu söyleyen farklı guruplarda bulunmakta olup, bunların bir tanesi de Babailerdir. Babailer bu gün yoğun olarak Bulgaristan'da bulunmaktadır. Babailer, Balkanlardaki ilk Alevi gurubu olup, bölgeye yerleşmeleri de 13 yüzyıla kadar dayanmaktadır.

Osmanlıların Balkanlarda ilk işgal ve yerleşme döneminde Alevi çevreden üç farklı gurup bu akınlara fiili olarak katılmıştır. Bunlar Babailer, Bektaşîler ve Ahiler'dir.⁸¹ Ahiler'in

⁷⁹ Ocak, **Alevi ve Bektaşî**.....s.236,237.

⁸⁰ Alevilik kavramı üzerine her ne kadar tartışmalar sürse bile, bu makalede Alevilik kavramı Anadolu ve Balkanlardaki Hz. Ali ve onun soyunu kutsayan ve bu geleneğe bağlı olduğunu söyleyen Batini gurupların toplu adı olarak kullanılacaktır. Bu anlamda Alevi tanımlaması birbirine benzeyen ortak çevrelerin toplu adı olarak değerlendirilip, Bektaşî yada Babai ve Kızılbaş adlı guruplardan her hangi birisi bu tanımlamanın tek başına sahibi olmadığı gibi bunlardan hiç birisi bu tanımlamanın dışında tutulmamıştır. Fakat bu bölgede ve başka yerde de Alevilik kavramının genel bir tanımlama gibi değerlendirilmesine karşı çıkanlar bulunmaktadır. Bulgaristan'daki Babailer dahil Ehli beyti kutsayan ve ona bağlı olduğunu söyleyen guruplar kendilerini bu kavram içerisinde görürken, dinsel pratiklerinde benzer uygulamaları olan bazı Bektaşîler ve Bedrettiniler böyle tanımlanmaya karşı çıkmakta, kendilerinin Alevi olmadığını kendilerine Bedretini yada Bektaşî gibi tanımlamalarla yaklaşılması gerektiğini söylemektedirler. Alevilik kavramına bu makale çerçevesinde yüklenen yüklenen anlam, bölge gerçeğine rağmen şeklinde değerlendirilmemeli, sadece onları toplu tanımlayacak en yakın kavramın "Alevi" olması nedeniyle, bir zorunluluğun ürünü olarak kullanılmıştır.

⁸¹ Bu çevrelerden Bektaşîlik ve Ahiliğin daha ilk dönemlerden itibaren düşünce ve inançlarında bir birine çok yakın olduğu görülmektedir. Bir birine yakın bu iki Batini anlayış daha sonra aynileşerek Hacı Bektaş geleneğinin de yaratıcısı olmuşlardır. Bir çok araştırmada Bektaşîlikle Ahilik arasındaki inanç ortaklıklarına işaret edilmiştir. Bunun dışında 14 yüzyıl da Ahi adıyla anılan bir çok tekkenin daha sonra Bektaşî tekkeleri haline geldikleri görülmektedir. Bunların dışında tekkede şeyh olarak oturanlarında adlarında Ahi szügüne oldukça çok rastlanmaktadır. Seyit Al Sultan Tekkesinde posta oturanların adlarında Ahi Kulu, Ahi Evran adlarının bulunması bu birliktelikle ilgili olmalıdır. İrene Beldiceanu-Steinherr Osmanlı Tahrir Defterlerinde Seyyid Ali Sultan: Hetredoks İslam'ın Trakya'ya Yerleşmesi Sol kol Osmanlı egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699) S.61 Yine Ömer Lütfü Barkan ünlü makalesinde bir çok Ahi tekkesinden bahsederken bunların 19

süreç içerisinde Bektaşî geleneği ile birleşmesi bu gurupların sayısını ikiye indirmiştir. Rumeli Aleviliğine rengini verip bunun günümüze kadar gelmesini sağlayan Babailer ve Bektaşilerdir.

Babailerde Bektaşilikte olduğu gibi tek bir piri ön plana çıkarmak yerine yörelere göre kutsadıkları kişinin değiştiği görülmektedir. Bunların üzerinde de Sarı Saltuk ve Şeyh Şüca ön plana çıkmaktadır. Haskova yöresi genellikle Haskova yakınlarındaki Otman Baba'nın adını anmakta, Razgrad ve Silistre yöresinde yaşayan Babai Alevileri Razgrad'da türbesi ve dergahı bulunan Demir Baba ve Şumnu'daki Musa Baba'yı anmakta, Varna yöresi ise Balçıkta türbesi bulunan Akyazılı Sultan'a bağlı olup onun adını zikretmektedirler. Dobruca, Deliorman ve Romanya yöresi halkı Babadağ'ında bulunan Sarı Saltuk dergahına bağlıdır.⁸² Sarı Saltuk' u kutsayan Babai gurupları dışta tutulursa, Otman Baba, Akyazılı İbrahim, Demir Baba ve Musa Baba'yı kutsayanların tamamı Eskişehir Seyit Gazi Arslanbeyli köyünde bulunan Şüccaddin Veli dergahına bağlanıp bu evliyanın silsilesinden el etek tutmaktadırlar. Bektaşî geleneği ise Hacı Bektaş'a bağlı olmak üzere Hacı Bektaşî Veli'yi pir olarak kabul etmekle beraber bu çevrelerce Seyit Ali Sultan Abdal Musa'da kutsanan önemli şahsiyetler olarak görülmektedir. Melikof'un işaret ettiği gibi her iki ekolün de kendini Selçuklu dönemi Babai hareketinin hatıralarında birleştirdiği görülmektedir. Kendi köklerini Babai hareketine götüren bu gurupların ayrışmalarının ne zaman olduğu hakkında kesin bir şey söylemek mümkün olmamasına rağmen bunun oldukça eski bir tarihe rastladığını söylemek mümkündür.⁸³

Bektaşiler Rumeli'ye ilk ayak basıştan itibaren yerleşim sahası olarak daha çok merkez Dimetoka olmak üzere Güney Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk ve Kuzey Batıya doğru Macaristan'a kadar bir hat izlediği görülmektedir. Seyit Gazi'ye manevi bağlılığı olan Babailer ise daha çok merkez Haskova' deki Otman Baba ve Varna daki Akyazılı Sultan Tekkesi olmak üzere genellikle Haskova'dan Kuzeye daha yoğun olarak Kuzey Doğu Bulgaristan sahası ile Romanya'nın Babadağ çevresinde yoğunlaştığı görülür. Babailerin

---

yüzyılda tamamen ortadan kaybolduğu görülmektedir. Sureya Faroqi en son Ahilerin Bosna'da kuşak kuşanmak için Kırşehir'deki merkez tekkeden Şeyhlerin gittiğini bunların Bektaşiler içinde eridiğini söylemektedir.

⁸² Hakkı Saygı, **Şeyh Safi Buyruğu ve Rumeli Babağan (Bektaşî) Erkanları**, İst.1996,s.94,95.

⁸³ Babailer ayaklanmasından sonra Cimri isyanı olarak tarihe geçen, gerçekte Baba İlyas' ın oğlu Muhlis Paşa'nın önderliğindeki Babai ayaklanmasının devamı olan bu hareketin Selçuklularla çatışmaları esnasında Ahilerin Selçukluları destekledikleri görülmektedir. Bu ayrışmanın bu olaylarla ilişkili olması oldukça mümkündür. Bu farklılaşmaların ilk göstergelerini Bektaşî olan Abdal Musa ve Babai olduğunu söyleyen Geyikli Baba'nın keramet yarışında görmek mümkündür.

yaşadığı bölgelerde Bektaşiler bulunmasına rağmen⁸⁴ karışık bazı yerler dışta tutulursa örneğin Bektaşilerin yoğun olarak bulunduğu Arnavutlukta Babailere pek rastlanmamaktadır.

Bu iki farklı gurubun Balkanlara ilk girişte ittifak ettikleri gazi beylerin faaliyet sahası ile bu gurupların etkinlik alanı arasında bir aynılık bulunmaktadır. Evrenos Gazi bilindiği gibi Rumeli'ye geçişte faaliyet sahası Dimetoka, Edirne, Burgaz'dan Batıya Gümülcüne istikameti idi.⁸⁵ Timurtaşoğullarının ise Yenice, Kızılağaç ve Yanbolu üzerinden Tuna'ya doğru ilerledikleri görülmektedir.⁸⁶ Yine aynı yörede Mihailoğulları'da faaliyet göstermekte idi.

Bunlardan Evrenos Gazi'nin yanında Ahiler ve Hacı Bektaş geleneğine bağlı olanlar çoğunlukta, Mihailoğulları ve Timurtaş oğullarının yanında ise Babailerin etkin olduğu görülmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi bu Gazi beylerin faaliyet sahası aynı zamanda bu gurupların yoğun olarak bulunduğu yer olarak önümüzde durmaktadır.

Ahi. Bektaşî ekol Evrenos Gazi ile birlikte hareket ederken Babailerin özellikle Sultan Şüca'nın ilk dönemlerden itibaren Timurtaş Paşa ve Mihailoğulları'nın yanında olduğu görülmektedir. Bu Gazi komutanların bu şeyhler ile ilişkisi aynı orduda bulunmanın dışında Şeyh-mürît ilişkisi şekline dönüştüğü görülmektedir. Seyit Ali Sultan Velayetnamesi'nde Evrenos Bey'in Kızıl Deli'ye manevi olarak bağlı olduğunu söylemektedir. Sözlü Bektaşî gelenek Şiirlerde Evrenos Gazi'yi Seyit Ali Sultan'a bağlanmış ve onun müridi olarak gösterir. Gümülcine'de Evrenos Gazi zaviyesi 19 yüzyıla kadar varlığını korumuş olduğunu biliyoruz.

Timurtaşoğlu Ali Paşa ise Şüca'nın müridi olduğu için ölünce Şeyhinin bulunduğu yere gömülüp oraya görkemli bir türbe yaptırılmıştır. Yine bu aileden Şeyh Şüca zaviyesine bağlı olarak faaliyet yürüten Hızır Baba bulunmaktaydı. Mihailoğulları ise Şeyh Bedreddin isyanı esnasında Bedreddin'i desteklemiş ve Akyazılı Tekkesi'ni yaptırdığı gibi Seyit Gazi'deki tekkeyi de yaptırmıştır. Demir Baba'nın da Mihailoğulları'ndan birisi olduğu söylenmektedir.

Bu üç gazi çevrenin hareket alanı aynı zamanda Alevliliğin farklı ekollerinin de yayılma alanı olmuştur. Evrenos Gazi Edirne'den Kuzeybatıya doğru hareket ederken bura aynı zamanda Bektaşî geleneğinin etki alanını oluşturmuş, Timurtaşoğulları ve Mihailoğulları ise daha çok Edirne'den Kuzeye doğru Tuna'ya kadar olan bölgede hareket etmektedir. Burada yoğun olarak Babai geleneği ve onların bir kolu sayılması gereken Bedreddinler bulunuyordu.

---

⁸⁴ Bunların buraya yerleşmesi de aşağıda görüleceği gibi 16 yüzyıl sonraki döneme rastlamaktadır.

⁸⁵ Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi**, C.I s.182-183.

⁸⁶ B. J. V. Hammer Purgstall, **Osmanlı Devleti Tarihi**, C. I, İst.1983, s. 161.

Romanya'da bir kısım Babailerin el aldıkları merkez Şücaüddin Ocağıdır. Mürşidleri Romanyadan gelip buradaki Pîr evinden inabe almadıkça secde edilmeye layık bir kişi (mescûd) olamazlar. Yörükân, Büyük Yayla Köyünde Bulgaristandan gelme Alevi muhacirlerin oturduğunu, bunlara Çelebi Alevileri, Şücaüddin Ocaklıları, Seyyid Battal Gazi'deki Bektaşî Babasının hulûl etmeye çalıştığını ancak her birinin buna karşı çıkararak izin vermediklerini, ayrıca Otman Baba Pîr Evinden de Şücaüddin'e süreklilerin geldiğini belirtmektedir⁸⁷.

H.Doğru, 6. Tuna Salnamesinde Varna Sancağı'na bağlı Şüca köyünden bahisle, 1873 tarihinde köyde 20 hanenin türk, 62 hanenin de gayrimüslim olduğu⁸⁸, ayrıca, F.Emecen'in; Palamud köyünde Saruhanoğulları döneminden beri ayende ve ravendeye hizmet veren Şüca Baba Zaviyesi'nin mevcudiyetini, Zaviyenin şeyh ve dervişlerinin kendi çabaları ile zaviyeye çeşitli gelir kaynakları hazırladıkları, bunları vakıf haline dönüştürdükleri, 1575 tarihinde zaviyenin iki hizmetlisinin olup bunların da avarızdan muaf oldukları tesbitini de yinelemektedir⁸⁹.

Varna kazasında Şüca, Taptuk, Akyazılı (Üşenli-Batova) köylerinin birbirine çok yakın olarak kurulması ve halen Türkler arasında aynı adlarla anılıyor olmaları, fikir birliğinin ve yaşayan geleneğin gücünü göstermesi açısından da önemlidir.

Yukarıda zikrettiğimiz fikir birliği, birçok sosyal, kültürel ve ekonomik farklılaşma sonucu, yaşamda ve ritüellerde görülen bazı ayrımları da beraberinde getirmiştir. Bunlardan en önemlilerinden biri hiç şüphesiz Balkanlardaki ve Anadolu'daki "erkan" farklılaşmalarıdır.

Balkan Babaileri (Otman Babalılar)'nin 7 imamı olduğunu görmekteyiz. Böyle olmasına rağmen bu zümre içinde de bazı ayrımlar yine göze çarpar. Örneğin bu grup içindeki Hasan Dede türbesinin 8 köşeli bir mimariye sahip olması, anlatılan efsanesinde Hasan Dede'nin 8 yardımcısının bulunması ilginç bir örnektir⁹⁰. Buna bir çözümleme getiren İ.Bahadır; Hasan Dede'nin Balkanlara akınlara katılmadan önce 8 imam inancını savunan biri olduğunu, Orada karşılaştığı Otman Baba Babailerinin etkisinde kalıp yol olarak ona bağlandığını, Babailerin de Hasan Dede çevresini kendilerinin de bağlı buldukları Şeyh

⁸⁷ Yörükân, *Anadolu'da Aleviler*....., s.337.

⁸⁸ Halime Doğru, *XIII-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kol'un Siyasi, Sosyal,Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Sancağı*, Esk.2000, s.88.

⁸⁹ Doğru, *XIII-XIX. Yüzyıllar*....., s.88.

⁹⁰ Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İst.1969, s.273.

Şüca'ya ısmarladıklarını belirtmektedir⁹¹. Tabii ki bütün bu çözümlerinin bilimsel delillerden uzak olduğu da bir gerçektir.

Şücaüddin Külliyesi son postnişini Nevzat Dede; Eskişehir ve Afyon Emirdağ çevresinde Erdebil Tekkesine bağlı 6 erkanlı grupların bulunduğunu, Bunların 12 erkanlı Alevilerle ortak cem yapmadıklarını, birbirlerini ceme çağırmadıklarını, ayrıca 12 erkanlılardan farklı olarak bunların musahipsiz olduklarını da belirtmektedir.

Şücaüddin'i takdis eden, ona bağlılık gösteren Balkan Babailerinin 7 erkanlı⁹² olduğu anlaşılıyor. Bunlardan en belirgin olanı hiç kuşkusuz Otman Baba'dır. Sarı Saltuk'a bağlı Balkanlardaki Alevi grupların Şücaüddin'i pir tanıyan Balkan Babailerini ile aynı yerlerde ve ortak özellikler göstermesi dikkat çekicidir. Bunun yanında, Şeyh Şüca' ı pir tanıyan Otman Baba ve onun devamcıları Balkanlarda 7 imam ve 7 erkanı kabul ederken, Seyitgazi'deki zümre ise bugün 12 erkanlıdır.

Sultan Şücaüddîn Külliye Oluşumu

Sultan Şücaüddîn Külliyesi, Seyitgazi ilçesine 6 km. uzaklıkta bulunan Aslanbey Köyü'nün kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Köye adını veren Seyyid Battal Gazi'nin, yine burada bulunan tekke gömülü olduğunun varsayılması, Kalenderi düşüncenin merkez tekkesi konumundaki Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nin burada olması, ayrıca bu iki külliye ile birlikte Üryan Baba Türbesinin de burada olması Şücaüddin Külliyesinin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bölgede, Şücaüddîn adı Seyyid Battal Gazi adı ile birlikte hâlâ yaşamaktadır⁹³.

Selçuklular döneminde Anadolu'ya gelmiş olan göçerlerin "Ahi", "Şeyh" ve "Derviş"lerle uzak yakın mutlaka ilişkileri vardır. Örneğin Şeyh Şücaüddin Zaviyesinin kurulduğu yerin kısa bir süre sonra Şücaüddin Köyü haline dönüşmesi, Bahşayış adına

---

⁹¹ İbrahim Bahadır, "Alevilikte Erkan Farklılıkları", **UAİKB** 23-28 Ekim 2000, Ürgüp-Neveşehir, Ervak Yay., Ank.2001, s.93.

⁹² A.Gölpınarlı, İ.Melikoff ve N.Birdoğan Otman Baba ve Akyazılı'da Hurufi etkilerin varlığından kaynaklandığını söylemektedirler. N.Birdoğan ve İ.Melikoff onların 7 erkan inancının Hurufilik yoluyla İsmailiğe bağlamaktadırlar (İ.Melikoff, **Hacı Bektaş-Efsaneden Gerçeğe**, s.169; N.Birdoğan, **Alevi Kaynakları II**, s.127). Ancak meselenin burasında diğer müellifler Şücaüddin'i de Hurufilik etkisinde görmelerine rağmen, N.Birdoğan, Şücaüddin'de Hurufilik etkisinin olmadığını belirtmektedir (İ.Melikoff, **Hacı Bektaş-Efsaneden Gerçeğe**, s.171; A.Gölpınarlı, **Türk Mezhepleri ve Tarikatlar**, s.160; B.Noyan, **Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik**, C.II, s.294; İbrahim Bahadır, "Alevilikte Erkan Farklılıkları",.....s.104).

⁹³ Şükrü Baba, Seyyid Battal Gazi ve Şücaüddin Tekke ve külliyelerinin dışında yine bu bölgede, Gök Nebî, Üryan, Melik Gazi ve Hacı Baba adlarıyla anılan dört hangah daha mevcut olduğunu söyler (Şükrü Baba, **Dîvân-ı Şeyh İlhâmî ve Seyyid Battal Gazi**, Necm-i İstikbal Matbaası, İst.1334, s.1-28).

kurulan zaviyenin etrafında aynı adla bir köy kurulması⁹⁴ gibi örnekler Anadolu'da kurulan sosyal ve dini yapıların bu bölgelerin şehirleşme tarihi açısından da ne derece önemli olduklarını gösteren ilginç ve nadir örneklerdir.

Şücaüddîn'in tekkesi⁹⁵ (külliyesi), Seyyid Battal Gazi ve Üryan Baba ile irtibatlandırıldığı gibi XVI. yüzyıl Bektaşî ermişleri⁹⁶ arasında zikredilmesi de bölge inanç yapılanmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanında Y.Ziya Yörükân, Bulgaristan ve Romanyadaki Babailerin ve Eskişehirdeki Büyük Yayla Alevilerinin Bulgaristanda Hasköyde bulunan Otman Baba'ya bağlı olduklarını, bunların Hacı Bektaş Ocağı'nı tanımadıklarını ve bu ayrımın önemli olduğunu belirtmektedir. Ona göre Alevilik-Bektaşilik, Anadolu'da Hacı Bektaş'tan çok daha eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Aleviliğin Anadolu'da ve Rumeli'de yükselişi zannedildiği gibi Hacı Bektaş Ocağı'nın faaliyetinden doğmuş değildir. Bu sadece, evvelce mevcut alevilerden birçoğunun Hacı Bektaş Ocağı etrafında toplanmış olduğunu, diğer bir kısmının ise başka ocaklara bağlanmış olduğunu göstermektedir. Bugünkü Babailerin iki kolu bulunmaktadır. Bunlardan biri Hasköyde Hüsam Şah ismindeki Otman Baba'yı merkez olarak tanımakta, diğer bir kısmı ise Şücaüddin (Sultan Varlığı)'i pîr olarak kabul etmektedir. Bu iki ocak da Hacı Bektaş ve Yanıyatır Ocakları gibi bağımsız ocaklardır⁹⁷.

---

⁹⁴ Halime Doğru, **XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri**, Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yay., No 149, Ank.1991, s.62,63.

⁹⁵ F.W.Hasluck, eserinde (**Bektaşilik Tetkikleri**, Anadolu'nun Dini Tarih ve Etnografyasına Dair Tedkikat Merkezi Neşriyatı, Muharriri: Ragıp Hulusi, İst.1928, s.13) Jacob'un bir Bektaşî ermişi olduğunu söylediği Şücaüddîn'in tekkesinin iyi korunmuş durumda olduğunu kaydettiğini belirtmekten başka bir bilgi vermemektedir. Bu eserin bir transkripsiyonunu yapan Yücel Demirel de bu bilgiyi aynen çalışmasına almış olmasına rağmen bir çeviri hatası olarak Şücaüddîn'in adını "Sacettin" olarak yanlış okumuştur (F.W.Hasluck, **Anadolu ve Balkanlarda Bektaşilik**, Çev.: Yücel Demirel, İst.1995, s.20.).

⁹⁶ Şücaüddin'in Kalenderi kimliği unutulmuş doğrudan doğruya bir Bektaşî ermişi, bir veli olarak kaynaklara geçtiği gözlenmektedir. Hatta buna dayanak olarak Hızırnâme'de, Yunus Emre'nin de Bektaşî büyükleri arasına alınarak onunla birlikte önemli mutasavvıflar arasında zikredilmesi de önemli bir tesbittir (bkz. M.F.Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Diyanet İşleri Bşk. Yay., Ank.1976, s.279); Hasluck'da Şücaüddin'in Battal Gazi'den sonra "Velî" olarak adlandırılan Kalenderî soylu ikinci kimlik olduğunu vurgulamaktadır (F.W. Hasluck, **Bektaşilik Tetkikleri**, Anadolu'nun Dini Tarih ve Etnografyasına Dair Tedkikat Merkezi Neşriyatı I, Çev.: Ragıp Hulusi, İst.1928, s.13).

⁹⁷ Yusuf Ziya Yörükân, **Anadolu'da Aleviler ve Tahtacılar**, Kültür Bak. Yay., Ank.1998, s.112; Babalılar (Babailer)'in iki ocağından biri olan Şücaüddin Ocağı bu zümre için çok önemli bir yer işgal etmektedir. Otman Baba vilayetnamesinde Şeyh Şüca'î pîr olarak tavsiye ettiği ve kendi nesli tükendiği için pirin tavsiyesine uyan Babalılar, halen Şücaüddinden gelip müridlik vesikası alırlar.Çelikkale (Kırkkale)'deki Hasan Dedeliler ve Bulgaristandaki Babalılar bunlara bağlıdır. Babalılar, Bektaşilerin Babalar kolu zümresinden ayrıdır. Babalıları (Babailer), Babalar Kolu diye anılan şehir Bektaşiliği ile karıştırmamak gerekir. Şehir Bektaşiliğine Mücerred Kol denir. Arnavud Bektaşiliği böyledir. Babalılar veya Babailer,

Fiziki Yapı ve Tarihlendirme

Küllüye, başlıca iki bölümden oluşur. Birinci bölümde bir avlu ile çevrili iki türbe (Şücâüddîn ve Demirtaş Paşa), bir minare, bir havuz ve bir cami⁹⁸ bulunmaktadır. Avlunun içinde bir mezarlık bulunmaktadır. Bir kapıdan külliye'nin ikinci kısmını meydana getiren imaret binasının önünde yer alan meydana geçilir. İmaret, kubbeli dört mekandan oluşmuştur⁹⁹.

Zaviyenin yakınında bulunması gereken derviş odaları ile misafir odalarından günümüze hiç bir yapı ulaşamamıştır.

Külliyede, külliye ile ilgili üç kitabe bulunmaktadır. Sultan Şücâüddîn Türbesi kapısı üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre, türbe H.921 (M.1515) tarihinde inşa'a edilmiştir¹⁰⁰.

Diğer iki kitabe birbirinin aynıdır. Burada ise; " Bendli Muhammed aleyh-i bünyen bendâdî Muhammed Emin Vakfı Şücâüddîn Baba, Kul kabulü'r-rabbi'l-alemîn 20 Mart 1183 (M.1769) ibaresi bulunmaktadır.

Bunların yanında Şücâüddîn isminin, Anadolu'nun muhtelif yerlerinde inşaa edilmiş üç cami ile irtibatlı olduğunu görmekteyiz. Tabii bu bilginin menakıbevi yönünü de düşünerek irtibatlandırılan Şücaüddin isminin aynı kimlik olmadığı Şücaüddin'in yaşadığı dönem ve bölge hesaba katılarak ortaya çıkar. Buna rağmen Şücaüddin ismi etrafında şekillenen dini-

---

Saltuklular zümresine yakındırlar. Anadoluda Şücaüddin talipleri veya Otman Baba (Hüsam Şah) talipleri diye anılırlar. Balkanlarda ise açıkça Babaî adını alırlar (Yörükân, **Anadolu'da Aleviler**....., s.479,480).

⁹⁸ Cami'in külliye'den çok daha sonraları inşa' edildiği bilinmektedir (Şükrü Baba, **Divan-ı Şeyh İlhamî**.....,1-28; Ocak, **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal**....., s.192).

⁹⁹ Pars Tuğlacı, **Osmanlı Şehirleri**, Milliyet Yay., İst.1985, s.265; Filiz Aydın, "Seyit - gazi Aslanbey Köyü'nde Şeyh Şücaeddin Külliyesi", **VD**, S.IX, Ank.1971, s.201.

¹⁰⁰ Külliye kapısı üzerindeki kitabe F.Aydın tarafından şöyle okunmuştur; "Ömr-ü hezâü'n-nebü'ş-şerîf Kâsım Beğ b.Bâlî Beğ el-Hacib Kudvetü'l-Evliya-i Hazret-i Sultan Şücâ' Nûrullah-ı Kübrâ fi Eyyâm-ı Devletü's-Sultan Selim Han b.Bayezid Han fi tarih ihda ve işrîn ve tis'a mie (Filiz Aydın, "Seyitgazi Aslanbey Köyü'nde Şeyh Şücaeddin Külliyesi", **VD**, S.IX, Ank.1971, s.208); Şükrü Baba'daki kayıt ise şöyledir; "Ömr-ü hâzâ'l-binâü'ş-şerîf kudretü'l-evliya-i Kâsım Bey b.Bâlî Bey fi-eyyâm-ı devlet-i Bayezid Han-ı Sâni fi tarih 850" Burada Şükrü Baba bir açıklama vererek buradaki 850 tarihinin türbenin inşaa değil tamir tarihini ifade ettiğini belirtir. Bunun yanında bu türbenin girişinde Mürüvvet Ali Baba Türbesinin bulunduğunu ve kapısının üzerindeki kitabede de; "Bende-i Al-i Aba Aman Yâ Mürüvvet Ali baba" ifadesinin hakkedilmiş olduğunu belirtir. Şükrü Baba, Mürüvvet Ali Baba konusunda da bu kişinin eshab-ı irşaddan ve Şeyh Şücaüddin Veli hazretlerinin halifesinden biri ve belki de vakf-ı evvel Timurtaş Paşazade Ali Bey olmasının da muhtemel olabileceği üzerinde durmaktadır (Şükrü Baba, **Divan-ı Şeyh İlhamî**.....,1-28).

fikri yapının ne derece etkisinin geniş bir alana yayıldığına göstergesi olarak da bu örnekler dikkate değerdir.

Yukarıda zikretmeye çalıştığımız bakış açısına örnek olarak; Edirne'de "Ebu'l-hayrat" olarak adlandırılan cami, II. Murad'ın şeyhi Sultan Şücaüddin tarafından zaviye olarak yaptırılmıştır. Daha sonra yapı, camiye çevrilmiştir. Sultan Şüca' avluda gömülüdür¹⁰¹. Bundan başka Şüca'a ait bir türbe Konya Musalla Mezarlığı'nda bir diğeri de Antalya'da bulunmaktadır. İstanbul'da Balat Kapısı dışında bulunan Şeyh Şücâ' Camii'nde bulunan bir kitabeden bu yapının Şüca' ile irtibatı kurulmakta olup bu tarihte hala işlevini sürdürmektedir. Ayrıca 1814 tarihinde Hassa Başmimarı Ali Rıza tarafından da tamir ettirilmiştir. Bundan başka, Şeyh Şüca' ismi Kanuni döneminde Balamut Köyü'ndeki bir zaviye ile irtibatlandırılır¹⁰². Yine bu bilginin yanında; Saruhan'da Akkaya adlı dağ içinde Şüca' Abdal ve arkadaşları ortaklaşa " ....suvarından bir pare yer tapulayub taş ve ağacın arıdub on akçe haracıyla yurd idinüb ihya idicek..." bu bölgeyi bayındır hale getirir ve burada yerleşirler. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmedkendilerine bir muafiyetname verir¹⁰³.

Yukarıdaki örneklerle bakarak şu sonuçlara ulaşmak mümkündür; Şeyh Şücâ' II. Murad döneminde yaşamış bir mürididir. Kendisi tarafından ve kendisi için birçok cami ve zaviye yaptırılmıştır. Kendisi yukarıdaki verilere göre Edirne'de Şeyh Şücâ' Camii avlusunda gömülüdür. Bu cümleden olarak F.Aydın'ın tesbitleri de ilginçtir. Aydın'a göre; XV. yüzyıl başlarında bu köyde Şeyh Şücâüddin tarafından bir zaviye inşaa edilmiştir. 1515 tarihinde ise (1515 tarihi, kitabede türbe inşaa tarihi olarak verilmektedir) muhtemel zaviye binası tekke haline çevrilmiştir¹⁰⁴. Ancak bu tesbitin doğruluğunu kanıtlayacak bilimsel veriler bugün için elimizde bulunmamaktadır. Aydın, 1511-1515 tarihleri arasında Seyyid Battal Gazi Külliyesi içinde yapılan Bektaşî Dergahı ile bir irtibat kurarak 1515 tarihinin tekkeye dönüşüm için bir dayanak noktası olduğunu belirtmekle birlikte bunun niçin bu tarihte gerçekleştiği hakkında bir açıklama yapmamaktadır. Örneğin Tekke, Zaviye terimlerinde o dönemde yaşayan iççelik veya karmaşa konusunda bir açıklama getirilmemektedir. Bütün bunlara rağmen Şücaüddin

---

¹⁰¹ O.N.Peremeci, **Edirne Tarihi**, İst.1940, s.75; Filiz Aydın, "Seyitgazi Aslanbey Köyü'nde Şeyh Şücaeddin Külliyesi", **VD**, S.IX, Ank.1971, s.213.

¹⁰² Ö.L.Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", **VD**, S.II, s.323; Filiz Aydın, "Seyitgazi Aslanbey Köyü'nde Şeyh Şücaeddin Külliyesi", **VD**, S.IX, Ank.1971, s.213.

¹⁰³ Barkan, "İstila Devirlerinin.....s.84.

¹⁰⁴ Filiz Aydın, "Seyitgazi Aslanbey Köyü'nde Şeyh Şücaeddin Külliyesi", **VD**, S.IX, Ank.1971, s.213; Suzan Albek, türbe kitabesinden hareketle yapının Sultan Selim'in emriyle Kâsım Bey tarafından 1515 tarihinde yaptırıldığını, doğu taraftaki türbenin ise Mürüvvet Baba'ya ait olduğunu belirtmektedir (Albek, **Dorylaion'dan Eskişehir'e**, Esk.1991, s.169).

Tekkesi (Külliyesi)'nin inşaa tarihini Şücaüddin'in yaşadığı tarihler de gözönüne alınarak 1515 tarihi olmasa bile bu tarihe çok yakın bir tarihte kurulduğunu, Battal Gazi Külliyesi bünyesi içinden ve yine aynı fikri temel içinden çıktığını belirtmek doğru olacaktır.

Albek, türbe kitabesinden hareketle yapının Sultan Selim'in emriyle Kâsım Bey tarafından 1515 tarihinde yaptırıldığını, doğu taraftaki türbenin ise Mürüvvet Baba'ya ait olduğunu belirtmektedir.

Osmanlı dönemi kaynaklarına yansıdığı haliyle Şücaüddin Veli Zaviyesi'nin H.1252 ile 1257 yılları arasında faal olduğunu ve buradaki görevlilere maaş verildiğini ulaşılabildiğimiz evkaf defterinden¹⁰⁵ öğreniyoruz.7 Zilhicce 1307 tarihli bir kayıta; "Nezaret-i Evkaf-ı Hümayun'a mülhak evkaftan Seyitgazi kazasında merhum Şücaüddin Camii şerifi ve zaviyesi vakfı" başlığı ile verilen bilgide camiin mütevellisinin vefatıyla oğlu Mehmed Efendi'ye hatt-ı hümayunla tevcihin geçtiğini, böylece camiin ve vakfının işlerliğinin bu yılda da devam ettiğini görüyoruz. Bunu takiben, Türbe, Cami ve hangahın H.1324 tarihinde mevcut, bakımlı bir halde olup işlevini sürdürdüğünü de eldeki kaynaklar bize göstermektedir¹⁰⁶.

XIX. yüzyıl başlarında bölgeyi gezerek izlenimlerini yazan Jacob, bu dönemde ve bu bölgede çok miktarda Bektaşî tekkesinin ve ziyaretgahların olduğunu belirterek, Şücaüddin Tekkesinde bu dönemde 7 ilâ 10 Alevi-Bektaşî Babasının bulunduğunu belirtir¹⁰⁷.

Bunun yanında yine bu dönemde bölgedeki diğer tekkelerden farklı olarak Şücaüddin Tekkesinde dua görevinin dikkat çekici bir şekilde yerine getirilme ritüelidir ki bu, bölgede önemli araştırmalar yapan Menzel'i çok etkilemiştir. Ayrıca Menzel'in aktardığı bilgi, bölgede İslamlaşma sürecinin hangi boyuta taşındığının da önemli bir göstergesidir. Kalenderi soylu bir düşünce temelini oluşturduğu bu tekkenin XIX. yüzyılda ulaştığı konum açısından da çok

---

¹⁰⁵ Buradaki kayıtlara göre; Şücaüddin Zaviyesinin 1252 ve 1253 yılı maaş çizelgesinde buraya önce 2 guruş arkasından iki kez 400 guruş kaydı görülmekte, 26 Cemaziyelahir 1254 yılında burada herhangi bir maaş kaydı görülmemektedir. 1254 ve 1255 yıllarındaki maaş kayıtlarına göre sadece 2 guruşun kaydı vardır. 1256 yılında ise iki kez 1800 guruş kaydedilmiş 21 Receb 1257 yılında herhangi bir miktar kaydedilmemiştir. Bu yıllar içinde buraya ödenen bu ödeneklerdeki büyük artış, bölge ve ülke ekonomisi hakkında da önemli bir ipucu vermektedir (BAED, No: 9582, s. 22-30, 52-67).

¹⁰⁶ Salname-i Vilayet-i Hüdavendigâr, İst.1324, s.413-417; H. 27 Muharrem 1272 tarihinde Seyitgazi vakıflarından olan Şücaüddin Camii ve Zaviyesi vakfının hatipliğinin Esseyid Mahmud Efendi'ye günlük 2 akçe karşılığı verildiğini, onun ölümü üzerine oğlu Mehmed Efendiye 7 Zilhicce 1307 tarihinde bu görevin intikal ettiğini de biliyoruz (VGMA, ŞK, No: 189/340, s.6).

¹⁰⁷ Von Georg Jacob, "Sejjid Gazi", ZAVG, Strassburg 1912, s.241.

ilginçtir¹⁰⁸. Biz de araştırmalarımız esnasında tekkede Hakkı Dede tarafından yapılan cem ayinlerinin tamamen Kur'an ayetleri esas alınarak yapıldığını bizzat müşahade ettik. Menzel, eserinde bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır; " ...Birgün şeyh bana bizde Bektaşilik mektaşilik falan yok, biz sadece Müslümanız demişti. Bana bu önce ikiyüzlülük gibi geldi. Ancak daha sonra onun tekkesinde dört gün kaldıktan sonra sözlerinin doğru olduğunu anladım. Tekkenin dini lideri olan bu kişide bir Bektaşiden beklediğimin aksine büyük çapta bir sofuluk gördüm.Örneğin pusulanın Mekkeyi gösterdiği konusunda çok inat ediyordu¹⁰⁹.

Yine Menzel, külliye içinde her yere hububat depolandığını ve kurumaları için soğanlar, yünler ve derilerin yayıldığını, Sonbaharda ürünlerin değerlendirilmesi işleminin son hızla devam ettiğini, hububatı temizleme makinasının durmadan çalıştığını hatta öğle vakitlerinde bile vardiyeli şekilde çalışıldığını belirterek, bütün bunların iyi organize edilmiş bir ekonomik faaliyetin külliye merkezli yapıldığının izlenimini aldığını kaydediyor.Ürünün toplama ve işleme dönemlerinde ne hareketsiz bir ortam ne de ortalıkta avarelik eden bir kişi görülemeyeceğini belirtiyor¹¹⁰.

Yine Menzel'in tesbitlerine göre; Aşevi 1909'larda işlevini sürdürmektedir. Tekke mutfağında 8 sivri davlumbazlı ocak ve 6 büyük bakır kazan bulunmaktadır. Bunlar Bektaşi konukseverliğinin sembolüdürler. En büyük kazan özellikle Muharrem'in 10'undaki aşure gününde Hüseyin'in şehit olması sebebiyle düzenlenen yasin sonunda binlerce hacıya hizmet etmek için buraya her seferinde Şücaüddin tarafından getirilmektedir.Buradaki kazanın Yeniçeriler için de uhrevi bir anlamı vardır¹¹¹.

---

¹⁰⁸ Menzel Seyitgazi bölgesini ve buradaki Seyyid Battal Gazi ve Şücaüddin Külliyyelerini 1909 ve 1911 tarihlerinde iki kez ziyaret etmiş ve bu konuda bir çok yanlışı da içerse çok önemli bir eser kaleme almıştır.

¹⁰⁹ Theodor Menzel, "Das Bektasi-Kloster Sejjid-i Ghazi", *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen*, 28/2, 1925, s.206).

¹¹⁰ Menzel, "Das Bektasi-Kloster.....", s.206.

¹¹¹ Menzel, "Das Bektasi-Kloster.....", s.205,206.